

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Tereza Filipcová

Lidský plod jako součást těla ženy

Diplomová práce

Olomouc, 2022

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Lidský plod jako součást těla ženy* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 131 624 znaků včetně mezer.“

V Olomouci dne: 6. dubna 2022

Podpis: *Tereza Filipcová*

Ráda bych zde poděkovala vedoucímu své diplomové práce Mgr. Janu Kratochvílovi, Ph.D., za jeho cenné rady, vstřícnost a rychlost, s jakou se mi dostávalo zpětné vazby, připomínky a náměty, za jeho čas a volnost, kterou mi poskytl při psaní práce.

Seznam zkratek

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

EU – Evropská unie

Listina – Listina základních práv a svobod

OSN – Organizace spojených národů

Úmluva – Evropská úmluva o lidských právech a svobodách

ÚS ČR – Ústavní soud České republiky

ÚS SR – Ústavní soud Slovenské republiky

Obsah

Úvod	6
1. Rozdílné přístupy k problematice pojetí života a jeho ochrany	10
1.1. Biologické (fyzické) pojetí života	10
1.2. Filozofické a duchovní (metafyzické) pojetí života	16
1.2.1. Filozofické pojetí života	17
1.2.2. Duchovní pojetí života.....	18
2. Právo na život na ústavní a mezinárodní úrovni.....	20
2.1. Listina základních práv a svobod	21
2.2. Mezinárodní úroveň.....	28
2.2.1. Úmluva o lidských právech a biomedicíně.....	29
2.2.2. Úmluva o lidských právech a svobodách	30
2.3. Možné negativní dopady na přiznání práva na život lidskému plodu	38
3. Právo na život na podústavní úrovni	41
3.1. Interrupční zákon.....	41
3.2. Trestní zákoník	47
3.3. Zákon o pohřebnictví.....	50
3.4. Občanský zákoník	53
3. 5. Zákoník práce	53
Závěr.....	55
Abstrakt	57
Summary.....	58
Seznam klíčových slov	59
Key words.....	59
Seznam použitých zdrojů.....	60

Úvod

Stanovit přesný okamžik začátku lidského života je daleko složitější, než se na první pohled může zdát. A přitom se jedná o jeden z nejzákladnějších pojmů, u kterých si právní praxe žádá co možná nejjasnější a nejpřesnější vymezení. Vždyť právě se vznikem lidského života právní řád spojuje nesčetně práv pro člověka jako osobu a zároveň i povinnosti a práva osob jiných, především jsou člověku deklarována základní lidská práva, mimo jiné i právo na život, jako jedno ze stěžejních práv vůbec.

Diplomová práce s názvem „Lidský plod jako součást těla ženy“ se zabývá poměrně aktuálním a v některých aspektech kontroverzním tématem, které si zaslouží hlubší právní analýzu a celkovou pozornost. Kontroverzním je, neboť se jedná o citlivé téma, ve kterém nepanuje shoda nejen mezi jednotlivými obory, ale rozdílné názory se objevují i v rámci jednoho oboru. Aktuálním je zcela jistě z důvodu, že od 90. let minulého století se dostává jednotlivce více do popředí a je postupně zvyšována jeho ochrana a poskytnut mu širší prostor pro jeho seberealizaci. Důkazem může být i nový občanský zákoník – zákon č. 89/2012 Sb., který viditelně klade důraz na důležitost a jedinečnost jednotlivce (např. v úpravě institutu svéprávnosti, kdy od 1. ledna 2014 není možné člověka svéprávnosti zbavit).¹ Odvrácenou stránkou takového pojetí jednotlivce je „*pojetí svobody, které absolutně zdůrazňuje individuuum a zcela opomíjí skutečnost, že druhým je třeba pomáhat, plně je přijímat a také jim sloužit.*“²

Problematickým faktem je, že už od počátku těhotenství ženy je možné zde spatřovat střet dvou významných základních práv, a to právo na život nenarozeného dítěte (čl. 6 Listiny základních práv a svobod) a právo na soukromí těhotné ženy (čl. 10 Listiny základních práv a svobod). Autorka práce oboje práva označuje za domnělá, neboť z prvního pohledu není zřejmé, zda český právní řád právo na život nenarozenému dítěti přiznává či nikoli. Je také otázkou, zda nenarozené dítě je součástí těla ženy – s tímto tvrzením pracuje právní řád, ovšem odpovídá realitě?

Možným dalším dotčeným právem by mohla být práva spojená s otcovstvím, tedy práva domnělého otce nenarozeného dítěte. Nelze vynechat ani zájem společnosti na plození a

¹ HACH, Petr. *Dostupné poznatky o počátku lidského života, kdy vzniká člověk z vědeckého hlediska* [online]. christnet.eu, 13. prosince 2000 [cit. 21. září 2021]. Dostupné na <http://www.christnet.eu/clanky/1426/dostupne_poznatky_o_pocatku_lidskeho_zivota.url>

² KOSINKA, J. P., Nároky na náhradu škody v kontextu u kultury smrti, In Bios, M. Kratochvíl (eds.) *Sborník příspěvků Nejmenší z nás*. Ostrava: Bios – společnost pro bioetiku, 2017, str. 78-93

rození zdravých dětí. Tato témata jsou však velmi rozsáhlá a přesahují tuto práci, proto budou zmíněna pouze okrajově.

Hlavním cílem práce je uvést a zhodnotit, zda má nenarozené dítě právo na život, či zda je mu poskytována alespoň nějaká ústavněprávní ochrana dle aktuálního právního řádu České republiky. Pokud ano, tak je otázka, zda zákonodárce dostatečně tuto ochranu provádí ve svých zákonech. Vedlejším cílem je zhodnocení dostupné literatury a judikatury. Kromě Ústavního soudu ČR se k této problematice vyjadřoval také mimo jiné Evropský soud pro lidská práva nebo Ústavní soud SR. Dále je cílem práce poukázat na některá úskalí a nedostatky české legislativy, vyzdvihnout klíčové problémy v případném uznání práva na život nenarozeného dítěte a navrhnout změny právní úpravy v rámci *de lege ferenda*.

Práce bude nejen teoretickým přínosem pro dosud nedostatečně zpracované téma ochrany života dítěte před narozením, ale také praktickým příspěvkem s konkrétními doporučeními pro zákonodárce *de lege ferenda*. V práci je využit hodnotový a interdisciplinární přístup. Pojetí okamžiku lidského života je totiž nutno vnímat z vícero pohledů, kterými se zabývají různé disciplíny – od lékařské vědy, přes etiku až po náboženství, psychologii i sociologii. Práce se s ohledem na omezenou délku bude soustředit na pojetí především lékařské (biologické), neboť toto pojetí je rozhodující pro současné právní pojetí začátku lidského člověka. Dále se pak soustředí na náboženské a filozofické pojetí, včetně etického, neboť zastupují většinové názory na danou problematiku ve společnosti a právo jako takové je založeno na hodnotách a nemůže pouze slepě kopírovat výsledky lékařské vědy.

Hlavní výzkumnou otázkou je: Poskytuje ústavní pořádek České republiky ochranu nenarozenému dítěti? A pokud ano, zda české zákony tuto ústavněprávní ochranu dostatečně provádí? Hypotéza: Ústavněprávní úroveň poskytuje ochranu nenarozenému dítěti, avšak zákony tuto ochranu nedostatečně provádí. Dostatečnost je vnímána z pohledu nenarozeného dítěte, zda je nenarozenému dítěti poskytnuta reálná ústavněprávní ochrana (v souvislosti poté na ní navazující zákonná ochrana), zda se nejedná pouze o jakési prohlášení bez uvedení do praxe. Diplomová práce se snaží při zjištění nedostatečné ochrany nenarozeného dítěte v návaznosti na jeho jednotlivá vývojová období, doporučit zákonodárci právní úpravu *de lege ferenda*. Až deklarací ústavněprávní ochrany a jejím konkrétním promítnutím v jednotlivých zákonech a judikatuře soudů s ohledem na jednotlivá vývojová stádia nenarozeného dítěte zjistíme, zda se jedná o faktické poskytnutí ochrany nenarozenému dítěti.

Vedlejšími výzkumnými otázkami jsou: Deklaruje ústavněprávní úroveň právního řádu ČR právo na život nenarozenému dítěti? Je nutné, aby bylo dítěti přiznáno právo na život pro jeho ochranu? Jaké argumenty můžeme nalézt ve prospěch nenarozeného dítěte? Jaké argumenty potom svědčí v jeho neprospěch?

První kapitola diplomové práce je spíše popisného teoretického charakteru a je zaměřena na rozdílné přístupy k problematice pojetí života a jeho ochrany. Autorka se snaží každý přístup kriticky zhodnotit a zvážit klady a zápory v případě přijetí daného přístupu do právní úpravy. První podkapitola se zabývá dominujícím názorem pro právní teorii a praxi a tím je názor biologický (medicínský), který je označen mimo jiné za „fyzický“, neboť v rámci dostupných vědeckých poznatků a technologií je možné fyzickou (biologickou) část vzniku života daleko lépe prozkoumat. Druhá podkapitola se věnuje pojetí života metafyzickým pohledem – konkrétně filozofickým, náboženským a etickým. Ze struktury práce zjevně vyplývá propojenost obou pojetí. Cílem této kapitoly je představit jednotlivé názorové směry jako teoretický základ pro další východiska v rámci práce.

Druhá kapitola je věnována nenarozenému dítěti a jeho ochraně na ústavněprávní a mezinárodní úrovni. Autorka práce se zde zabývá především výkladem čl. 6 Listiny základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky. V této části práce jsou také zmíněny a podrobeny komparaci nálezy ÚS ČR a ÚS SR, které se k této problematice vyjadřovaly. Zmíněna je i mezinárodněprávní úroveň, neboť Česká republika patří do rodiny demokratických právních států a je signatářem několika nejen lidsko-právních mezinárodních smluv, které ratifikovala a je jimi vázána. V případě lidsko-právních smluv se pak jedná o součást ústavního pořádku České republiky, jak uvedl Ústavní soud ČR ve svém nálezu Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. června 2002. Pozornost je věnována především Evropské úmluvě o lidských právech a svobodách, konkrétně klíčové judikatuře ESLP ve věci práva na život nenarozeného dítěte. Práce zohledňuje i mnohá negativa, která by právní úprava mohla přinést v případě, že by dítěti bylo přiznáno právo na život v plném rozsahu jako živému narozenému člověku (osobě). Cílem kapitoly je zjistit, zda český právní řád deklaruje nenarozenému dítěti právo na život, popř. pokud tomu tak není, zda požívá alespoň nějaké ústavněprávní ochrany s ohledem na jeho jednotlivá vývojová stadia.

V poslední třetí kapitole je práce zaměřená na dotčené právní předpisy a na konkrétní doporučení pro zákonodárce de lege ferenda. Vždy je zmíněn konkrétní zákon a jeho ustanovení sloužící k ochraně těhotné ženy, popř. nenarozeného dítěte a druhá část pak

kriticky hodnotí, zda je daná ochrana vhodná, přiměřená a účinná. Cílem této kapitoly je především celkové shrnutí a zhodnocení vybraných zákonů, které se dotýkají problematiky těhotných žen a nenarozených dětí, a především doporučení pro zákonodárce de lege ferenda.

1. Rozdílné přístupy k problematice pojetí života a jeho ochrany

V první kapitole se diplomová práce soustředí na rozdílné přístupy k problematice pojetí života člověka a jeho ochrany. Pozornost je věnována biologickému (fyzickému) pojetí a v další podkapitole filozofickému a duchovnímu (metafyzickému). Cílem kapitoly je přiblížení se k dané problematice, neboť téma diplomové práce značně přesahuje právní rámec a je nutné nejdříve seznámit čtenáře se zdroji, o které se právo opírá a zhodnotit, zda se o ně opírá vhodným způsobem.

Samotný počátek života člověka je velmi složité určit. Toto téma přesahuje zdaleka právní vědu, proto jsou velmi relevantní poznatky z jiných oborů, především filozofie, etiky, náboženství, lékařství atd. Pro právo jako takové je přirozené reagovat na společenskou situaci až ex post. Je tedy pro něj nutností vycházet ze stavu společnosti a jejího vnímání dané problematiky.

„V pluralitní společnosti nelze očekávat absolutní konsenzus, pokud jde o rozlišování správného – dobrého a nesprávného – zlého v této oblasti. Přesto však ke konsenzu v řadě problémů dojit lze. Jedná se totiž o otázky lidství jako takového.“³ Právní praxe se v České republice inspiruje především medicínským pojetím začátku života, naneštěstí ani toto vymezení není úplně jednoznačné a existuje několik teorií, které za počátek života považují různá stadia vývoje plodu.

1.1. Biologické (fyzické) pojetí života

Existuje nesčetně myšlenek a teorií ohledně pojetí začátku lidského života v lékařské vědě, každá se opírá o jinou fázi vývoje lidského plodu, tato diplomová práce uvádí ty nejběžnější.

Zajímavé pojetí počátku lidského života nabízí ontologický personalismus, který považuje počátek života od okamžiku oplození.⁴ V případě akceptování tohoto názoru právní teorií i praxí by lidský plod získal velmi silnou právní ochranu, a to od svého úplného počátku. Ve prospěch přijetí tohoto názoru lze uvést fakt, že: *„Oplozené lidské vajíčko získá svůj základ, který obsahuje veškeré potřebné informace pro průběh všech životních funkcí i pro detailní řízení jednotlivých vývojových postupů potřebných pro vývoj a životní běh daného*

³ MUNZAROVÁ, Marta. *Zdravotnická etika od A do Z*, 2. vydání, Praha: Vydavatelství Grada Publishing, a. s., 2005, 156 stran

⁴ ŘÍHOVÁ, Karin. Zamyšlení nad ochranou lidského plodu v trestním právu [online]. *pravni prostor.cz*, 24. října 2018 [cit. 11. listopadu 2021]. Dostupné na <<https://www.pravni-prostor.cz/clanky/ustavni-pravo/zamysleni-nad-ochranou-lidskeho-plodu-v-trestnim-pravu>>.

organismu. Tyto informace dostává každý organismus v plnosti, která není v přirozeném běhu událostí nikdy doplněna nebo obměněna, celkový obraz genetické informace vzniká ve stejném okamžiku.⁵ Lze říci, že okamžikem oplodnění má člověk veškerou výbavu pro budoucnost – povahové vlastnosti, genetický vzhled atd. Tato výbava jakoby „spí“ a „probudí“ se až v příslušném vhodném okamžiku postupného vývoje v závislosti na čase.

V neprospěch přijetí počátku lidského života v takto útlém stádiu vývoje lidského plodu svědčí především problematika využívání lidských embryí v rámci výzkumů a obzvláště v rámci řešení problematiky neplodnosti. Přehodnotit by se též musela právní úprava interrupcí, kdy od samého počátku těhotenství by interrupce nebyla možná, neboť plod by měl stejná práva jako žena. Mohli bychom se tak dostat do situace, kdy bude na životě ohrožen plod, ale i těhotná žena a museli bychom vyvažovat jednotlivá práva na život. Velmi diskutabilním by se mohlo jevit znásilnění, ze kterého by vzešlo početí, kdy žena byla nejen vystavena ponižujícímu zacházení, bylo jí ublíženo na důstojnosti a často i na zdraví (minimálně psychickém), ale bylo zasaženo také do její svobodné vůle rozhodovat o svém těle a své budoucnosti. Nutit takovou ženu donosit plod, který vznikl v jejím těle bez jejího souhlasu, není z morálního hlediska možné i přesto, že daný plod je bez jakékoli viny, neboť ani ženu nelze činit odpovědnou za to, že se stala obětí znásilnění. V tomto případě lze toto tvrzení opřít o římskou zásadu, která je stále platná: „*Existující život má přednost před potenciálním*“⁶ Neméně problematický je i fakt, že momentálně dostupná technologie neumožňuje zjistit přesný okamžik oplodnění, lze zjistit jen orientační datum početí, a to v rozmezí +/-3 týdny.⁷

Dalším proudem může být empirický funkcionalismus, který prezentuje, že plod je lidskou bytostí až v některém pozdějším stádiu vývoje člověka, typicky uvádí, že život člověka počíná v okamžiku, jakmile se začíná vyvíjet nervová soustava plodu, popř. ukončení oběhového systému, tedy začátek tlukotu srdce. Ohledně tohoto přístupu, který je sám poměrně dost rozštěpený, nelze určit z jakého důvodu právě dokončení nervové soustavy či

⁵ HACH, Petr. *Dostupné poznatky o počátku lidského života, kdy vzniká člověk z vědeckého hlediska* [online]. christnet.eu, 13. prosince 2000 [cit. 5. listopadu 2021]. Dostupné na <http://www.christnet.eu/clanky/1426/dostupne_poznatky_o_pocatku_lidskeho_zivota.url>

⁶ ROZTOČIL, Aleš. a kol. *Moderní porodnictví*, 2. vydání. Praha: Vydavatelství Grada Publishing, a. s., 2017, str. 576

⁷ LEBL, Jan. *Růst a zrání dítěte*. [online]. fnmotol.cz, [cit. 11. listopadu 2021]. Dostupné na <<http://www.fnmotol.cz/kliniky-a-oddeleni/cast-pro-deti/pediatricka-klinika-uk-2-1f-a-fn-motol/pro-pacienty/informace-pro-pacienty/rust-a-zrani-ditete/>>.

oběhového systému dělá člověka člověkem, neboť stejné či velmi podobné fáze vývoje mají i jiní savci.⁸

Méně častými jsou přístupy, které přicházejí s tvrzením, že lidská bytost nemusí být ve stejný okamžik také lidskou osobou. Toto pojetí je však spíše metafyzické. Skupina odborníků se pak hlásí k počátku života ve stadiu, jakmile dojde k uhníždění zygoty (buňka vzniklá splynutím dvou pohlavních buněk) v děloze. Pokud bychom lidskému embryu přiznali právo na život v tomto stádiu, setkáváme se se stejnými problémy jako již výše zmíněnými u ontologického personalismu. Dalším milníkem se může jevit schopnost plodu existovat mimo tělo ženy (matky), popř. samotný akt porodu.⁹

Jak je výše uvedeno, právo reaguje až ex post na situaci ve společnosti, především pak na stav vývoje lékařské vědy. Za obecné je považováno tvrzení, že po dobu těhotenství – tedy dobu, po kterou je lidský plod (budoucí dítě) v těle ženy – se jedná o pouhý lidský plod a ten jako takový je považován za součást ženina těla.

V rámci trestněprávní úpravy je ochrana poskytována již lidskému plodu, nikoli až narozenému dítěti, neboť lidský plod v trestním právu požívá ochrany začátkem porodu¹⁰. V rámci přiznání základních lidských práv člověku je rozhodujícím nikoli začátek porodu, ale samotné narození člověka. Jak je uvedeno v rozsudku „*současná medicína za narození živého plodu považuje úplné vypuzení nebo vynětí plodu z těla matky, jestliže plod po narození dýchá nebo projevuje jiné známky života, jako srdeční činnost, pulsaci pupečnicku nebo aktivní pohyb svalstva, i když pupečník nebyl přerušen nebo placenta nebyla porozena, přičemž narození mrtvého plodu je narození plodu, jehož úmrtí nastalo před vypuzením nebo vynětím z těla matky. Narození je tak jediným možným rozhraním, dělicím mezníkem mezi plodem a živým člověkem. Do té doby jde o plod, o součást matky, a tedy o jeden celek.*“¹¹

Pokud ale přistoupíme k problematice z tohoto pohledu a přijmeme tento názor jako vlastní (tak, jak je vnímáno i současnou právní úpravou), diskutabilním je období, kdy lidský plod, i přesto, že je v těle matky, je schopný samostatného života mimo její tělo. Jestliže lidský plod dokáže žít sám, nemůže být nadále chápán jako součást těla ženy. Pokud se

⁸ ROZTOČIL, Aleš. a kol. *Moderní porodnictví*, 2. vydání. Praha: Vydavatelství Grada Publishing, a. s., 2017, str. 576

⁹ ŘÍHOVÁ, Karin. Zamyšlení nad ochranou lidského plodu v trestním právu [online]. pravni prostor.cz, 24.10.2018 [cit. 11. listopadu 2021]. Dostupné na <<https://www.pravni-prostor.cz/clanky/ustavni-pravo/zamysleni-nad-ochranou-lidskeho-plodu-v-trestnim-pravu>>.

¹⁰ ŠÁMAL, P. a kol, *Trestní zákoník*, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1459

¹¹ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci, ze dne 31. srpna 2005, sp. zn. 5 To 81/2005

přikloníme k názoru, že lidský život začíná tehdy, kdy je plod schopný žít mimo tělo matky (i přesto, že se nadále v těle matky nachází), narážíme na další problémy. Takovými může být např. pokročilost lékařské vědy, kdy díky moderním technologiím je možné, aby plod od věku 24. týdnu¹² (v některých případech i mnohem mladší), dokázal přežít mimo tělo matky, bez jejich pomoci by to však nedokázal.

Právo musí respektovat výsledky, k nimž v dané době dospěla především lékařská věda. Právě ona je tou empirickou vědou, které přísluší právo určit, kdy nastává zrození a kdy smrt člověka. Bohužel však nedokáže svůj úkol plnit dostatečně, neboť počátek života ani jeho konec není doposud přesně stanoven. V České republice panuje jakási shoda ve společnosti, ovšem lze pochybovat o její intenzitě (zda se jedná o většinový názor společnosti). Ač je vývoj plodu pevně daný, neboť lze určit, kdy se začne v plodu tvořit oběhový systém, nervový systém a jiné život určující funkce, problematické je, že neexistuje shoda na samotném okamžiku vzniku lidského života. Tato pluralita názorů má za následek chaos, který se promítá také v právní praxi, kde je velmi nežádoucí. Právo potřebuje být jasné a srozumitelné, jinak hrozí, že adresáti právních norem nebudou schopni rozeznat, jaké chování po nich právní norma požaduje. Je tomu tak, protože lidský život přesahuje i samotnou lékařskou vědu. Člověk jako takový není tvořen pouze fyzickou hmotou, kterou popisuje lékařská věda, ale i tou metafyzickou, které se věnuje např. náboženství či etika. Problematika duchovní části člověka je však velmi složitá a lidstvo má pouze omezené prostředky k jejímu prozkoumání (daleko omezenější, než je tomu u zkoumání fyzické hmoty).

K 1. dubnu 2012 pozbyla účinnosti vyhláška č. 11/1988 Sb., která definovala základní pojmy – narození živého dítěte, narození mrtvého dítěte, potrat atd. Vyhlášku nahradil zákon č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních a sociálních službách, který ale tyto definice opomíjí. V současné době tedy v právním řádu České republiky není jednoznačně definováno, co přesně znamenají výše uvedené pojmy. Jistým vodítkem mohou být mezinárodní předpisy, např. příručka WHO MKN-10, která uvádí definici narození živého dítěte: „*Narození živého dítěte je úplné vypuzení nebo vynětí plodu z matčina těla – bez ohledu na délku těhotenství – jestliže plod po narození dýchá nebo projevuje jiné známky života jako srdeční činnost, pulzaci pupečnicku nebo nesporný pohyb kosterního svalstva, ať už pupečník byl či nebyl*

¹² Nedoklubko, *Předčasný porod* [Online] nedoklubko.cz, 21. března 2017. [cit. 11. listopadu 2021]. Dostupné na <<https://www.nedoklubko.cz/predcasny-porod/>>

*přerušen nebo placenta připojena. Každý plod při takovém porodu se považuje za živě narozené dítě.*¹³ Dále je uvedena i definice fetálního úmrtí (mrtvě narozené dítě): „*Fetální úmrtí je úmrtí plodu, které nastalo před úplným vypuzením nebo vynětím z matčina těla, bez ohledu na délku těhotenství. Úmrtí je prokázáno tím, že po oddělení z matčina těla plod nedýchá, ani neprojevuje jinou známku života jako srdeční činnost, pulzaci pupečníku nebo nesporný pohyb kosterního svalstva.*“¹⁴

Právní regulaci se nevyhýbá ani právo Evropské unie, které v nařízení Komise (EU) 328/2011, kterým se provádí nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1338/2008 o statistice Společenství v oblasti veřejného zdraví a bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, pokud jde o statistiky příčin smrti. Členské státy mají povinnost předávat Komisi (Eurostatu) statistiky ohledně mrtvě narozených dětí.

Vhodným vodítkem může být také úprava Listu o prohlídce zemřelého, pokyny k jeho vyplnění jsou uvedeny ve vyhlášce č. 297/2012 Sb., o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky. Porodem se dle výše zmíněné vyhlášky rozumí „*ukončení těhotenství narozením živého nebo mrtvého dítěte; za narození živého dítěte se považuje úplné vypuzení nebo vynětí plodu z těla matčina, bez ohledu na délku trvání těhotenství, jestliže plod po narození dýchá nebo projevuje alespoň jednu ze známek života, to je srdeční činnost, pulzaci pupečníku nebo nesporný pohyb kosterního svalstva bez ohledu na to, zda byl pupečník přerušen nebo placenta připojena.* Potratem se rozumí: „*spontánní potrat, to je ukončení těhotenství, kdy je embryo nebo plod neprojevující známky života samovolně vypuzen nebo vyjmut z dělohy a jeho hmotnost je nižší než 500 g, a pokud ji nelze zjistit, je-li těhotenství kratší než 22 týdnů (méně než 22+0); umělé přerušení těhotenství provedené podle zákona upravující umělé přerušení těhotenství (zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství); případ, kdy z dělohy ženy bylo vyňato plodové vejce bez plodu, anebo těhotenská sliznice a jsou histologicky prokázány zbytky potratu.*“

Teorie i praxe rozeznávají pojem potrat, který je odlišný od pojmu mrtvě narozeného dítěte. Potratem se rozumí situace, kdy plod po úplném vypuzení nebo vynětí z těla matčina

¹³ WHO. Příručka k Mezinárodní statistické klasifikaci nemocí a přidružených zdravotních problémů. Příručka 20. května 2020 [cit. 11. listopadu 2021]. Dostupné na <<https://www.uzis.cz/res/f/008277/mkn-10-instrukcni-prirucka-20200101.pdf>>.

¹⁴ Tamtéž

neprojevuje ani jednu ze známek života a současně je jeho porodní hmotnost nižší než 500 g. Pokud porodní hmotnost nelze zjistit, chápe se jako potrat trvání těhotenství kratší než 22 týdnů.¹⁵

Shrnutím výše zmíněného zjistíme, že pro právní praxi je relevantní okamžik, kdy se dítě narodí živé. Právní věda doposud nedokázala uchopit vývoj lidského plodu a promítnout tak jeho postupnou zvýšenou ochranu (nerozlišuje, zda se jedná o plod, který není schopen žít mimo tělo ženy a plod, který je schopný žít mimo tělo ženy). Jediným projevem ochrany lidského plodu je omezení svévolných interrupcí (tedy na přání ženy), kdy takové interrupce jsou časově omezené pouze do ukončeného 12. týdne věku plodu dle § 4, zákona č. 66/1986 Sb., zákona o umělém přerušení těhotenství: „Ženě se uměle přeruší těhotenství, jestliže o to písemně požádá, nepřesahuje-li těhotenství 12 týdnů a nebrání-li tomu její zdravotní důvody.“ Jako určitou ochranu lze spatřovat i v rámci trestního práva a trestných činů proti těhotné ženě, viz níže.

Narozením živého dítěte není pochyb o jeho životaschopnosti, vypadá jako člověk vzhledově i chováním, nikdo nerozporuje, že se jedná o člověka (na rozdíl od jednotlivých fází vývoje lidského plodu uvnitř těla matky). Od této doby je člověkem se všemi lidskými právy. Vzhled člověka však plod má již delší dobu před porodem, a to již od ukončeného 10. týdne života.¹⁶ V této době ještě ale není schopen života mimo tělo matky ani za pomoci přístrojů. Tak se stává až od 24. týdne jeho života, kdy se mu plíce vyvinou natolik, že dokáže pomocí přístrojů dýchat. Tento časový okamžik je přibližný, neboť nikdy nelze zjistit, kdy žena přesně otěhotněla (+/- 3 týdny).¹⁷

I přesto veškeré tyto informace o plodu (podloženy lékařskou vědou) nejsou reflektovány do právní úpravy. Právo se soustředí pouze na narození živého dítěte, nebere v úvahu ani tzv. „přenášení plodu“, kdy plod je již plně vyvinut a i bez přístrojové techniky dokáže žít mimo tělo ženy.¹⁸ K narození živého dítěte je definováno jako úplné vypuzení nebo vynětí plodu z těla matky, a to bez ohledu na délku trvání těhotenství, jestliže plod po narození dýchá nebo projevuje alespoň jednu ze známek života (srdeční činnost, pulzace

¹⁵ WHO. *Příručka k Mezinárodní statistické klasifikaci nemocí a přidružených zdravotních problémů. Příručka* 20. května 2020 [cit. 11. listopadu 2021]. Dostupné na < <https://www.uzis.cz/res/f/008277/mkn-10-instrukcni-prirucka-20200101.pdf>>.

¹⁶ LEBL, Jan. *Růst a zrání dítěte*. [online]. fnmotol.cz, [cit. 10. května 2020]. Dostupné na <<http://www.fnmotol.cz/kliniky-a-oddeleni/cast-pro-deti/pediatricka-klinika-uk-2-1f-a-fn-motol/pro-pacienty/informace-pro-pacienty/rust-a-zrani-ditete/>>.

¹⁷ Tamtéž

¹⁸ ZÁHUMENSKÝ, Jozef. *Potermínové těhotenství – přenášení* [online]. porodnice.cz, [cit. 11. listopadu 2021]. Dostupné na <<http://www.porodnice.cz/clanky/poterminove-tehotenstvi-prenaseni>>.

pupečníku nebo nesporný pohyb kosterního svalstva bez ohledu na to, zda byl pupečník přerušen nebo placenta připojena).¹⁹

V právní teorii i praxi je přístupováno k lidskému plodu (v době těhotenství ženy) jako součásti těla ženy. Ačkoli neexistuje žádný zákonný (či dokonce ústavní) podklad pro toto tvrzení. Z biologického hlediska je nutné toto tvrzení odmítnout, neboť lidský plod nevznikne pouze z části ženina těla, jeho proces zrodu je mnohem složitější. Nejenže je ke vzniku plodu zapotřebí spermie (tedy pohlavní buňka jiné jedinečné osoby-muže), spojením vajíčka ženy a spermie muže dochází ke vzniku života (prozatím) potenciální 3. osoby (plodu). Plod, ač si nese genetickou výbavu matky i otce, nese si pouze ji (ale i ostatních předků matky a otce).

Fakt, že se nemůže jednat o součást těla ženy, může dokazovat nevolnost v průběhu těhotenství (zejména v rané fázi), jedním z vysvětlení, proč se tak děje je, že ženské tělo může vnímat usídlené oplozené vajíčko jako vetřelce a její tělo se proti němu brání. Usídlené vajíčko, později embryo a dále lidský plod do svého určitého věku není schopno žít mimo tělo ženy, avšak nelze tvrdit, že je její součástí, neboť si nese zcela odlišnou genetickou informaci, než jakou má žena (matka), je snadno rozeznatelné od genetického materiálu ženy. Spojením spermie (genetického materiálu otce) a vajíčka (genetického materiálu matky) vznikl zcela jedinečný život nového jedince. Dokonce pouze spermie rozhoduje o pohlaví dítěte, záleží, zda k vajíčku donese ženský chromozom „x“ či mužský „y“.²⁰

Z výše uvedeného není vhodné tvrdit, že lidský plod je součástí těla ženy, nelze tento fakt odůvodnit ani poznáním lékařské vědy, podle které se právní teorie v problematice určování počátku a konce lidského života, řídí. Nehledě na období, kdy lidský plod je stále v těle ženy, avšak je schopen samostatně žít (popř. za pomoci moderní medicíny a její pokrokové technologie) mimo tělo ženy. Právní úprava v tomto směru je neaktuální a nereflektuje vývoj společnosti, neplní svou funkci ex post.

1.2. Filozofické a duchovní (metafyzické) pojetí života

Právo se nemůže inspirovat v tak složité věci jako je pojetí života nenarozeného dítěte pouze biologickým pohledem. V právu se setkáváme nejen s fakty, ale do jisté míry i s morálkou a etikou. Proto vnímám za vhodné vycházet při určování různých práv

¹⁹ HÁJEK Z., ČECH E., MARŠÁL K. a kol. *Porodnictví*, 3. vydání, Praha: GRADA Publishing a. s., 2014, str. 1247

²⁰ LEBL, Jan. *Růst a zrání dítěte*. [online]. fnmotol.cz, [cit. 11. listopadu 2021]. Dostupné na <<http://www.fnmotol.cz/kliniky-a-oddeleni/cast-pro-deti/pediatricka-klinika-uk-2-1f-a-fn-motol/pro-pacienty/informace-pro-pacienty/rust-a-zrani-ditete/>>.

nenarozenému dítěti, nejen z hlediska biologického (fyzického), ale zohlednit také metafyzické aspekty (především filozofické a etické). Je otázkou, zda by se stát měl inspirovat i z náboženského pojetí, s ohledem na oddělení státu a církve, autorka v tomto nespatřuje nutnost.

1.2.1. Filozofické pojetí života

Z důvodu struktury diplomové práce bylo zvoleno rozdělení teoretické části, na již výše zmíněnou biologickou (fyzickou) část, a na filozofickou, duchovní (metafyzickou) část pojmání lidského života. V mnoha ohledech se jednotlivé proudy překrývají. Filozofie a náboženství jsou velmi propojené, obzvláště v dobách minulých, aby nedocházelo k opakování teoretických tvrzení, byla zvolena koncepce propojení těchto dvou náhledů.

Od dávných dob neexistuje shoda na vymezení začátku lidského života. Již Platon plodu přisuzoval lidskou existenci až po narození, stoikové považovali za předěl dýchání zárodku, talmud neuznává individuální život před narozením, fetus je až do porodu součástí matčina těla. V 70. letech minulého století proběhl v USA výzkum, kdy 225 vysokoškolsky vzdělaných zdravotnických pracovníků odpovídalo na otázku okamžiku vzniku člověka. Ženy určily okamžik života plodu dříve než muži. Ženy tehdy, kdy matka cítí pohyby, muži až když mohou dítě vidět, komunikovat s ním.²¹

Existují čtyři základní morální pohledy k pojetí začátku lidského života. Prvním je přístup, který považuje již oplodněné vajíčko za lidského jedince s veškerými jeho právy. Nelze ho tak zbavit života legálním způsobem v žádném případě, nic nesmí bránit jeho vývoji, a pokud přeci jen existují nějaké překážky v jeho vývoji, mají být odstraněny. Na druhou stranu nemusí být vynaloženo vše k protahování jejich života, srov. léčba život ohrožující nemoci u dospělých. Z výše uvedeného plyne rovnocennost matky a jejího nenarozeného dítěte a dále zákaz výzkumu na embryích in vitro. Za jedinou výjimku je považováno ukončení těhotenství kvůli ohrožení života matky.²²

Druhým přístupem je, že „embryo má velmi malou nebo téměř nulovou morální hodnotu“. Takovéto vnímání umožňuje nezabývat se zvláštní právní ochranou, která by měla být poskytnuta nenarozenému. Zastánci tohoto přístupu souhlasí s „*destruktivním výzkumem*

²¹ BAHOUNEK T., FUKASOVÁ D. a kol. *Čtyři pohledy na interrupci*, 1. vydání, Praha: Keypublishing, 2007, str. 52

²² MUNZAROVÁ, Marta. *Zdravotnická etika od A do Z*, 2. vydání, Praha: Vydavatelství Grada Publishing, a. s., 2005, 156 stran

*s použitím embryí a rovněž se selekcí, která je závislá na jejich rozhodnutí, jež nebere v úvahu dobro embrya“.*²³

Mezi těmito protichůdnými názory lze vyzorovat tzv. „gradualistický“ postoj, který se soustředí na vývoj oplodněného vajíčka. Nepovažuje tedy oplodněné vajíčko jako vývoj člověka, ale spíše jako vývoj v člověka. V rámci tohoto myšlení lze vyčlenit dva pohledy: Prvním je situace, kdy práva nenarozeného plodu postupně graduují a čím je lidský plod blíže k porodu, tím vyšší ochranu práv má. Oprávněné zájmy a práva třetích osob by však při posuzování měla být taktéž brána v úvahu, nejsou tedy vyloučena etická dilemata, nelze s konečnou platností plošně vyloučit odepření práva na život plodu. Druhým pohledem je přístup, který též přiznává vyšší míru právní ochrany plodu dle jeho postupného vývoje, ovšem plnohodnotným člověkem se plod stává až narozením.²⁴

1.2.2. Duchovní pojetí života

Náboženství (v této práci uváděné křesťanské pojetí) nerozlišuje stádia vývoje plodu v návaznosti na právní ochranu. Dle křesťanského pojetí mají být lidská práva přiznána již oplozenému vajíčku, tedy v samotném počátku početí. A mají trvat až do přirozené smrti. Toto pojetí tedy zcela odmítá nejen interrupci, která je prováděna v začátcích života, ale i eutanázii. Hlavním argumentem je pojetí života, jako božího daru. Křesťanská víra má zabezpečit ochranu každého lidského života, tím spíše toho „nejmenšího z mých bratří“.²⁵

V křesťanském katechismu v § 2270 je uvedeno: „*Lidský život musí být absolutně respektován a chráněn již od okamžiku početí. Již od první chvíle její existence musí být lidské bytosti přiznána práva osoby, mezi nimiž je nezcizitelné právo každé nevinné bytosti na život. „Dříve než jsem tě utvořil v lůně, znal jsem tě; dříve než jsi vyšel z mateřského lůna, posvětil jsem tě“ (Jer 1,5). „Má podstata ti nezůstala utajena, když jsem byl tvořen v skrytu, sprádan v hlubinách země“ (Ž 139,15).“*

Bůh člověka miluje již od samého počátku bezpodmínečnou, nezměrnou a neutuchající lásku. Papež Jan Pavel II. poukazuje na nedílnou spjatost mezi přirozeným mravním pohledem a lidským svědomím. Varuje však i před nesnadnou situací poslechnout své svědomí kvůli větší ovlivnitelnosti lidí skrz média, především internet, které mají občas

²³ MUNZAROVÁ, Marta. *Zdravotnická etika od A do Z*, 2. vydání, Praha: Vydavatelství Grada Publishing, a. s., 2005, 156 stran

²⁴ Tamtéž

²⁵ RAYMOND LEO kardinál BURKE. *Evangelium života a nová evangelizace*. In Bios, M. Kratochvíl (eds.) *Sborník příspěvků Nejmenší z nás*. Ostrava: Bios – společnost pro bioetiku, 2016, s. 35-51

tendenci směřovat dobro a zlo. Existuje však naděje pro zvládnutí takové situace a to samotným uvědoměním si svědomí. Svědomí nemá člověka od jiných lidí izolovat, ale naopak spojovat, společně mají dojít cestou za jedinou pravdou. „... vědomé a dobrovolné rozhodnutí zbavit nevinného člověka jeho života je z morálního hlediska vždy a všude zlem a „nemůže být dovoleno ani jako cíl nebo prostředek k dosažení dobra“.²⁶

Jan Pavel II. dále odsuzuje jakékoli postupy, které vedou k pokusům na lidských embryích a selektivní, „tzv. „eugenické“ potraty využívající prenatalní diagnostické metody“²⁷ jsou pro něj vždy a všude zlem. Dle tohoto tvrzení křesťanská víra jako celek pohlíží na život jako na absolutní právo nenarozeného dítěte, které není možné jakkoli omezit. Velmi problematickým se může jevit nejen pojetí svobodné interrupce (tedy čistě jen na rozhodnutí ženy, kdy plod je mladší než 12 týdnů), kde by takovéto pojetí křesťanské víry mohlo být relevantní, neboť žena dobrovolně svolila k pohlavnímu styku, a muselo jí být zřejmé, že každý takový pohlavní styk může vést k otěhotnění. Ona se svobodně rozhodla a je za své chování odpovědná.

Velmi problematickým se ale jeví situace, kdy žena byla znásilněna, jak bylo nastíněno i v předchozí podkapitole. V takovém případě nesvolila s pohlavním stykem a nemůže tak nést následky, které z takového chování vyplývají. Nehledě na psychický stav ženy, která znásilněním utrpěla jistě nenávratnou újmu v narušení její tělesné integrity bez jejího souhlasu. Je tedy krajně nedůstojné a nelidské požadovat po takové ženě, aby takto počatí život donosila. Ač se jedná o život nenarozeného plodu, který zde nemá žádnou míru viny, v tomto ohledu je nutné ochránit ženu, a pokud si bude přát, tak ji umožnit ukončení nechtěného těhotenství do ukončeného 12. týdne věku plodu. Rozhodnutí ženy v tomto případě není ovlivněno její libovůlí, ale je podpořeno faktem, že takový plod vznikl za podmínek, které lze prezentovat jako nelidské a nedůstojné a bez souhlasu ženy – tedy nemůže nést odpovědnost za chování násilníka.

Shrnutím kapitoly zjistíme, že není zcela jasné, odkud se právo nechalo inspirovat v pojetí lidského plodu jako součásti těla ženy. Je pravděpodobné, že toto pojetí je odvozeno z medicíny, neboť biologicky, jak je výše uvedeno, v rámci těhotenství existuje období, kdy lidský plod nemůže bez ženského těla přežít mimo dělohu.

²⁶ RAYMOND LEO kardinál BURKE. Evangelium života a nová evangelizace. In Bios, M. Kratochvíl (eds.) Sborník příspěvků Nejmenší z nás. Ostrava: Bios – společnost pro bioetiku, 2016, s. 35-51

²⁷ Tamtéž

2. Právo na život na ústavní a mezinárodní úrovni

Právo na život se řadí do skupiny základních lidských práv a svobod, patří mezi nejdůležitější práva vůbec, vychází z přirozeného práva, jejichž podstatou a východiskem je samotná lidská přirozenost a lidství. Pouze tím, že je osoba člověkem, stává se jejich nositelem. Jelikož se tato práva řadí mezi ta nejzákladnější a nejdůležitější, k jejich platnosti je irelevantní, zda stát daná práva zakotví v pozitivně právní úpravě, neboť stát tato práva nekonstituuje (nezakládá), ale pouze deklaruje. V demokratické společnosti se však státy k takovýmto hodnotám hlásí a zakotvují základní práva nejen na úrovni zákonné, nýbrž především na úrovni ústavní. Dalšími projevy náklonnosti státu k demokratickým hodnotám je i uzavírání především mezinárodních smluv a ratifikace mezinárodních úmluv.²⁸

O co důležitější je toto právo, o to je problematičtější jeho konkrétní vymezení. Hned v úvodu myšlenek o právu na život narážíme na problematiku vymezení lidského života, kdy existuje několik výkladů a pojetí napříč vědeckými i nevědeckými disciplínami, o čemž již pojednává první kapitola této práce. Jak již bylo uvedeno, v současnosti lidský život počíná z právního hlediska narozením a končí smrtí, právo se zde snaží k tomuto tvrzení využívat poznatky současné medicíny. Ovšem jak pojednávají kapitoly výše – z faktického hlediska samotný lidský život začíná mnohem dříve, a to již spojením ženských a mužských pohlavních buněk.

Cílem kapitoly je zjistit, zda je nenarozenému dítěti přiznáno právo na život, popř. jakýkoli jiný projev ústavněprávní ochrany. Kapitola je členěna na jednotlivé podkapitoly, které se soustředí na samostatné klíčové dokumenty, kterými je Listina základních práv a svobod, konkrétně čl. 6 Listiny, vzhledem k blízké společné historii a podobné právní úpravě je v této podkapitole zahrnuta komparace nálezů Ústavního soudu ČR a Ústavního soudu SR ve věci zda má nenarozené dítě právo na život, dále se kapitola věnuje také mezinárodní a evropskou úrovni, neboť Česká republika je součástí nejen mezinárodního prostoru, ale především toho evropského, konkrétně jsou zmíněny dva klíčové dokumenty – Evropská úmluva o lidských právech a svobodách spolu s relevantní judikaturou Evropského soudu pro lidská práva a Úmluva o lidských právech a biomedicině.

Vzhledem ke komplexnosti řešeného právního problému a panujících nejasností je nutné v diplomové práci zohlednit i možná negativa v případě přiznání práva na život nenarozenému dítěti, proto se této problematice věnuje ve třetí podkapitole.

²⁸ ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva – globalizace – bezpečnost. Plzeň: Aleš Čeněk 2007. str. 261

2.1. Listina základních práv a svobod

Podkapitola se zabývá rozбором ústavněprávního stavu v České republice a to konkrétně problematice nenarozeného dítěte a jeho ústavněprávní ochraně. Právo na život je zakotveno nejen v rámci právního řádu České republiky, ale i na mezinárodní a evropské úrovni. V českém právním řádu je především deklarováno na ústavněprávní úrovni v čl. 6 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Listina neřeší pouze právo na život v jeho obecné rovině, ale okrajově se zmiňuje také o ochraně lidského života před narozením, kategoricky odmítá trest smrti v souladu s demokratickou a právní společností současných evropských států, kdy tímto prohlášením plní Česká republika mezinárodní závazky plynoucí z mezinárodních smluv, které ratifikovala a je jimi vázána, ale i závazky evropské plynoucí z členství ČR v Evropské unii.

Problémem Listiny základních práv a svobod (ale i Ústavy ČR) je mnohdy její nekonkrétnost. Některá ustanovení nabízejí širší možnosti výkladu a poté ve společnosti vzniká nejednotnost výkladu. Ovšem s takovýmto typem jazyka jsou ústavněprávní dokumenty tvořeny, neboť jsou pouhým hlavním jádrem těch nejzákladnějších informací, k lepšímu pochopení daného ustanovení slouží předpisy na zákonné a podzákonné úrovni, metody právního výkladu a neméně důležitá je i judikatura, a to především ústavního soudu.

Jedním z takových problémů je i pojetí nenarozeného dítěte a jeho právo na život. Z Listiny základních práv a svobod plyne, že *„Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.“* A dále v čl. 6 odst. 4 Listiny: *„Porušením práv podle tohoto článku (čl. 6) není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.“* Z první věty plyne, že „každý“ má právo na život, druhá věta ovšem doplňuje, že *„lidský život je hoden ochrany před narozením“*. Ovšem *„být hoden“* neznamena *„mít“*. Z tohoto tvrzení tedy plyne, že nenarozené dítě je pod menší ochranou než narozený jedinec. Nicméně z Listiny vyplývá, že už od samého počátku lidského života je nutno ho chránit a hlavně, že již od počátku Listina nenarozené dítě vnímá jako člověka. Ovšem situace je mnohem komplikovanější. K pojmu „každý“ zde není blíže uvedeno, zda se jedná o občana či člověka jako osobu a proto bychom se mohli domnívat, že se jedná o každého i ve smyslu nenarozeného dítěte. Ve prospěch této interpretace svědčí i projev preambule Listiny, která uznává *„neporušitelnost přirozených práv člověka“*, kloní se tedy k přirozeno-právnímu pojetí lidských práv – tedy že lidská práva nejsou závislá na uznání státem, neboť existují už jen z podstaty člověka a nikoli z rozhodnutí státu. Nabízí se však otázka, zda nenarozené dítě – v jakékoli části jeho vývoje – je možné považovat za člověka či zda jej lze považovat za

člověka až od určité chvíle jeho vývoje (tedy teprve vývojem se člověkem stane), popř., odkdy tomu tak je. Z biologického hlediska je lidský genom již v oplodněném vajíčku a nelze ho zaměnit s jiným živočichem na zemi. Je tedy otázkou, zda právo musí nenarozenému dítěti lidská práva přiznávat, anebo se zde jedná o situaci, kdy nenarozené dítě je člověkem od počátku zrození a tedy má automaticky lidská práva už jen ze své podstaty bytí. V takovém případě, pokud by byla taková práva nenarozeného dítěte neproporčně upozadována, mohlo by se jednat o diskriminační jednání z důvodu věku či momentálního stádia vývoje, které taktéž není v demokratické právní společnosti tolerováno.²⁹

Dále deklaruje, že nikdo nesmí být zbaven života, výjimku tvoří zbavení života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné (např. jednání v nutné obraně či krajní nouzi). Legální dovolení interrupcí by spadalo do této výjimky pouze tehdy, kdyby nenarozenému dítěti bylo přiznáno obecně právo na život. Mezinárodní závazky pro Českou republiku nejsou pouze negativní povahy, tedy že stát nesmí aktivně zasahovat do základních lidských práv osob bezdůvodně, ale též pozitivní, kdy stát má povinnost chránit základní lidská práva a povinnosti – především vhodnou úpravou právních předpisů, resp. zákonů. Tuto ochranu český právní řád nenarozeným dětem poskytuje a to prostřednictvím interrupčního zákona (viz dále).³⁰

Právo se v České republice v problematice počátku i konce lidského života opírá o lékařská zjištění, tedy čistou vědu, která je hodnotově neutrální. Autorka práce se však domnívá, že tento přístup není zcela správný, neboť právo nemá slepě kopírovat pouze výsledky medicínské vědy, nutno brát v potaz i jiné disciplíny, které pomohou v právní oblasti nastolit co nejspravedlivější a nejohleduplnější řešení daného problému. Jedním z takových disciplín je etika, která zkoumá nikoli „co jest“, nýbrž „co by mělo být“. Již z minulosti víme, že věda nemůže být slepá a obětovat příliš mnoho – viz nacistické pokusy na lidech. Etika se právě zde má ptát, zda směr, který jsme vybrali, je správný a zda cena, kterou zaplatíme, není neúměrně vysoká k informacím, jež získáme.³¹

Shrneme-li si výše uvedené, tak Listina základních práv a svobod nám svým výkladem nedává jasnou odpověď, zda je nenarozené dítě osobou a zda požívá ochranu skrze základní lidská práva a svobody (konkrétně, zda mu náleží právo na život). Z textu čl. 6 lze dovodit, že jistá ústavněprávní ochrana nenarozenému dítěti má být poskytnuta, ovšem nedosahuje takové

²⁹ VÁCHA, Marek. *Základy moderní lékařské etiky*, 1. vydání. Praha: Portál, 2012, str. 191-193

³⁰ Rozhodnutí ESLP ve věci *Pretty proti Spojenému království*, ze dne 29. dubna 2002, č. 2346/02

³¹ VÁCHA, Marek. *Základy moderní lékařské etiky*, 1. vydání. Praha: Portál, 2012, str. 191-193

intenzity jako základní lidské právo (viz znění „je hoden ochrany“). K jasnějšímu pochopení napomůže judikatura Ústavního soudu ČR, konkrétně nález I. ÚS 1565/14, jak bude dále uvedeno. Neméně zajímavá je však otázka, zda je nutné, aby Listina či jakýkoli ústavněprávní předpis prohlašoval, že nenarozené dítě má či nemá právo na život s ohledem na přirozenoprávní pojetí lidských práv – kdy člověku náleží základní lidská práva už jen z podstaty, že je člověkem a nenarozené dítě člověkem jistě je.

K dané problematice se vyjádřil Ústavní soud ČR (dále jen „ÚS ČR“) ve svém nálezu I. ÚS 1565/14³², kde sice neodpovídá na otázku, zda je garantováno nenarozenému dítěti právo na život, ovšem ani ho nenechává zcela bez ochrany, konkrétně zmiňuje ochranu nenarozeného dítěte v období porodu. Zpravidla nedochází ke konfliktu mezi matkou a dítětem, ovšem někdy k němu dojít může. ÚS ČR neakceptuje, že by nenarozené dítě v průběhu porodu mělo zůstat zcela bez právní ochrany, neboť vnímá nenarozené dítě (lidský plod) jako legitimní zájem (ústavněprávní hodnotu), kterou je třeba chránit. Ve zmiňovaném nálezu neupřesňuje, zda je nenarozené dítě subjektem práv, pracuje však s oběma variantami – tedy i kdyby nenarozené dítě nebylo subjektem základních práv, musí být pod určitou ochranou. Je spravedlivé v takových případech proporcionálně posoudit dvě ústavní hodnoty a těmi jsou v období porodu: 1) nenarozené dítě a 2) ochrana tělesné integrity ženy.³³

Omezenost daného nálezu autorka práce vidí v tom, že se ÚS ČR zabývá jen ochranou nenarozeného dítěte v průběhu porodu. Nutnost chránit nenarozené dítě v průběhu porodu více než doposud za jeho celý vývoj je nejspíš dána proto, že je zde vnímán ten velmi malý rozdíl mezi tím, kdy je dítě uvnitř ženy a kdy je již na světě a je samostatným jedincem, který má svá lidská práva, neboť tento rozdíl může být pouze v řádu minut. Ovšem ve svém nálezu neřeší situace, kdy nenarozené dítě se nachází stále v těle těhotné ženy, ale již dokáže přežít i mimo něj, avšak k porodu zatím nedojde – v těchto situacích je nenarozené dítě považováno za součást těla ženy. V průběhu porodu tedy dovedl, že je možné zasáhnout do integrity rodící ženy proti její vůli k záchraně jejího nenarozeného dítěte. Takovýto zásah musí být ale proporcionální – tedy musí být vhodný, potřebný a nezbytný. *„Právo rodící matky na nedotknutelnost její osoby tedy v ústavněprávní rovině omezit lze, za předpokladu, že je skutečně (alespoň s vysokou pravděpodobností) život a zdraví plodu bezprostředně ohrožen a provedené zákroky přiměřené sledovanému účelu záchraně života a zdraví nenarozeného*

³² Nález Ústavního soudu v Brně, ze dne 11. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14

³³ Tamtéž

*dítěte.*³⁴ Svou argumentaci opřel o výklad ESLP, který má kompetence k výkladu Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, jenž vykládal její čl. 26 ve smyslu, že nedotknutelnost osoby není absolutním právem a proto je možné ho do určité míry omezit a to pro práva jiných, dospěl i k závěru, že pod pojem „pro práva jiných“ lze zařadit i nenarozené dítě, které dělí od narození již pár hodin, ne-li minut či dokonce vteřin (případ Dubská a Krejzová)³⁵. Z tohoto důvodu je i možné v tomto případě (tedy ochrany nenarozeného dítěte v průběhu porodu) dotčené právo na život v čl. 2 Úmluvy o lidských právech a svobodách, neboť tu též vykládá ESLP.

Z výše uvedeného – tedy rozborem čl. 6 Listiny a příslušného nálezu ÚS ČR – je možné dovodit, že na ústavněprávní úrovni v českém právním řádu není nenarozenému dítěti přiznáno právo na život, dokonce ani není najisto stanoveno, zda je nenarozené dítě bráno jako subjekt práv (osobou), alespoň takto s nenarozeným dítětem operuje ÚS ČR. V průběhu porodu však nenarozené dítě nenechává bez ochrany, neboť ho považuje za ústavněprávní hodnotu, kterou je potřeba chránit, má tedy o něco slabší postavení, než kdyby mělo právo na život. Ovšem ve výše zmíněném nálezu ÚS řešil především pojetí nenarozeného dítěte v průběhu porodu a s odkazem na vyjádření ESLP k čl. 26 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně dospěl k závěru, že nenarozené dítě v průběhu porodu má právo na ochranu života, jelikož může být toto pojetí v rozporu s právem ženy na nedotknutelnost jejího těla, musí být takové zásahy pro záchranu života nenarozeného dítěte v průběhu porodu proporcionální. Jak již bylo uvedeno, nenarozenému dítěti není garantováno právo na život na ústavněprávní úrovni a pro jeho ochranu není nezbytně nutné, aby mu přiznáno bylo, od určitého stáří vývoje je však vhodné se nad touto záležitostí pozastavit a v některých případech uznat právo na život nenarozenému dítěti s ohledem na jeho stupeň vývoje i s ohledem na judikaturu ESLP.

Vzhledem ke společné historii se Slovenskou republikou, má i ona téměř totožné znění ústavy a mimo jiné i čl. 6 české Listiny nalezneme doslovný i ve slovenské ústavě v čl. 14. K této problematice se vyjadřoval Ústavní soud Slovenské republiky (dále „ÚS SR“), který zaujal podobný postoj jako ÚS ČR. Ačkoliv je ústavněprávní ochrana nenarozeného dítěte identická s českým ústavněprávním pojetím, ÚS SR ve svém nálezu Pl. ÚS 12/01, ze dne 4. prosince 2007, odmítl formulaci „*Lidský život je hoden ochrany již před narozením*“ jako bližší specifikaci věty první – „*Každý má právo na život.*“ Skupina poslanců argumentuje

³⁴ Nález Ústavního soudu v Brně, ze dne 11. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14

³⁵ Rozhodnutí ESLP ve věci Dubská a Krejzová, ze dne 15. listopadu 2016, stížnost č. 28859/11 a 28473/12

v neprospěch interrupčního zákona, který umožňuje provést interrupci bez udání důvodů do 12. týdne věku plodu. Argumentují mimo jiné i postoji jiných evropských ústavních soudů (např. Spolkový ústavní soud v Německu, Ústavní tribunál Polské republiky či Španělský ústavní soud poskytly lidskému životu ochranu už od okamžiku početí nebo okamžiku nidace oplodněného vajíčka), ve svém konečném rozhodnutí však ÚS SR interrupční zákon neshledal v rozporu s ústavním pořádkem Slovenské republiky.³⁶

Do 12. týdne života nenarozené dítě není pod žádnou právní ochranou, a dle navrhovatelů neexistuje legitimní cíl, který by odůvodňoval rozlišování právní ochrany před a po 12. týdně života nenarozeného dítěte. Argumentují mimo jiné i rozhodnutím Spolkového ústavního soudu v Německu z roku 1975: „není možné činit žádné rozdíly mezi jednotlivými fázemi rozvíjejícího se života před narozením anebo mezi prenatalním a postnatalním životem“.³⁷ Dle názoru navrhovatelů pokud má zákonodárce učinit výjimku z ústavního pravidla nepřipustnosti zbavení života, musí dbát na podstatu a smysl tohoto základního práva, což jinými slovy znamená, že zákonodárce může připustit omezení práva na život za podmínek, kdy: 1) cílem takového omezení je ochrana ústavních práv jiných osob a 2) ochrana ústavních práv jiných osob má v konkrétním kontextu přednost před právem na ochranu života – toto druhé kritérium vnáší do této problematiky prvek proporcionality.³⁸ Právo na umělé přerušování těhotenství není chráněné ani v rámci práva na soukromý život podle čl. 8 Evropské úmluvy o lidských právech (viz případ *Brüggemann and Scheuten v. Spolková republika Německo*).

V uvedeném rozhodnutí se ÚS SR zabývá mimo jiné i tím, proč je hraničním právě 12. týden vývoje plodu a jakou právní ochranu požívá lidský plod do 12. týdne. Ministerstvo zdravotnictví obhajuje 12. týden jako stěžejní z toho důvodu, že právě v tomto týdnu dochází k dokončení všech životně důležitých orgánů lidského plodu. Do té doby se jedná pouze o potenciál, neboť nikdo se stoprocentní jistotou nemůže říct, že spojením vajíčka a spermie vznikne opravdu člověk. Právo na život požívá ochranu ve vertikálním vztahu veřejná moc – FO a v horizontálních vztazích mezi FO a PO navzájem. V judikátu jsou řešeny i otázky, zda lze zpochybnit lidskou podstatu nenarozeného lidského života a zda vývoj člověka se může změnit na jiný druh života postupem vývoje. Ministerstvo zdravotnictví argumentuje, že za

³⁶ Nález Ústavního soudu Slovenské republiky, ze dne 4. prosince 2007, sp. zn. Pl. ÚS 12/01

³⁷ Tamtéž

³⁸ Tamtéž

základní otázku považuje fakt, jestli je potenciál už život nebo jen možnost a schopnost stát se životem.³⁹

Dle Ústavního soudu SR Ústava Slovenské republiky rozlišuje mezi právem každého na život (1. věta) – právo na život jako osobní, subjektivní nárok a ochranou nenarozeného lidského života (druhá věta) – ochrana nenarozeného jako objektivní hodnoty, tedy ÚS SR dospěl ke stejnému názoru jako český ÚS. Dle Ústavního soudu SR jsou možné dvě interpretace tohoto článku a ani s jednou se ÚS neztotožňuje. 1) Ustanovení není právní normou, ale jakousi proklamací, což odporuje současné koncepci ústavy, která není dokumentem obsahující normativně irelevantní proklamace, ale je skutečným souborem přímo aplikovatelných norem, principů a hodnot, které mají svůj konkrétní normativní dopad. 2) Ústava přiznává nasciturovi právo na život (nenarozenému lidskému životu), pod slovem „každý“ by měl být chápán i nasciturus. V argumentaci zaznívají i názory, že nasciturus má právo na život, ale není stejně intenzivní jako právo na život osoby již narozené. V obou větách by byla zakotvena dvě základní práva, kterým je garantována jiná intenzita ochrany.⁴⁰

Zatímco v českém právním řádu druhý odstavec čl. 6 Listiny základních práv a svobod prohlašuje, že lidský plod je pouze hoden ochrany, což je méně než přiznání práva na život, české pojetí přijímá tvrzení, že se jedná jen o jakési přání či morální apel zákonodárce.

Každý má způsobilost mít práva – pod pojmem „každý“ má být chápáno jako každý, kdo se narodí (způsobilost mít práva vzniká narozením a končí smrtí, příp. prohlášením za mrtvého). Ústava SR tedy zásadně spojuje vznik subjektivních práv až okamžikem narození člověka, podpůrně lze poukázat na jiné ustanovení Ústavy, kde je řečeno, že děti narozené v manželství i mimo mají rovná práva. Je nutné rozeznávat subjektivní právo narozené osoby a objektivní hodnotu – mezi takové řadíme např. zdraví či životní prostředí, i když jen v mezích zákonů, které tato ustanovení vykonávají.⁴¹

Ze zmíněné věty „*Lidský život je hodný ochrany i před narozením.*“ vyvodíme závazek státu chránit hodnotu nenarozeného, ale z textu zjevně vyplývá, že v porovnání s ostatními objektivními hodnotami, je nižší míra konkrétnosti tohoto závazku („je hodný ochrany“) i jiná míra intenzity její ústavní ochrany.⁴²

³⁹ Nález Ústavního soudu Slovenské republiky, ze dne 4. prosince 2007, sp. zn. Pl. ÚS 12/01

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ Tamtéž

⁴² Tamtéž

Ústava nevyklučuje vyvažování základních práv a svobod ústavními hodnotami, ale tohle vyvažování má jinou intenzitu než vyvažování jednotlivých základních práv a svobod. Podle Ústavy SR nasciturus není subjektem práva, kterému patří základní právo na život. Může se stát subjektem práva *ex tunc*, tedy i nositelem základních práv *ex tunc*, za podmínky, že se narodí živý. Povinnost chránit nenarozeného je ústavní povinností všech orgánů veřejné moci (např.: ochrana těhotných v pracovních vztazích atd.) – povinnosti nejsou závislé na tom, zda nasciturus je subjektem práva.⁴³

O základním právu platí, „*kde je právo, tam je právní ochrana*“ a to i soudní mocí, co se týká ústavou garantované hodnoty – tato právní ochrana je slabší. Všechny obecné požadavky (rovnost při omezování práv a svobod, šetření jejich podstaty a smyslu) a též požadavky proporcionality omezení určitého základního práva, jsou na ústavní hodnotu a na z něj vyplývající ústavní imperativ ochrany aplikovatelné jen přiměřeně. Klíčovou odlišností je hlavně rozsah přípustného uvážení, která má na základě ústavy zákonodárce při svém rozhodování o právní regulaci umělého přerušování těhotenství hlavně při vyvažování ústavního imperativu „*Lidský život je hoden ochrany před narozením.*“ na straně jedné a na straně druhé základního práva těhotné ženy na ochranu soukromí. Je to zákonodárce, který má rozhodnout jak nejlépe dosáhnout ústavního imperativu a přijmout opatření zabraňující konání, které je způsobilé znemožnit transformaci nenarozeného lidského života.⁴⁴

Shrnutím docházíme k závěru, že Ústavní soud Slovenské republiky vnímá nenarozené dítě jako ústavní imperativ, tedy dle jeho názoru se jedná o nižší míru ochrany než jaká je poskytována základním lidským právům a pravidla pro poměřování základních lidských práv se pro poměřování ústavního imperativu použijí pouze přiměřeně. Nepovažuje nenarozené dítě za subjekt práva, pouze narozený živý člověk má základní práva. Ústavní soud České republiky k problematice přistupuje obdobně, mezi oběma rozhodnutími nejsou zvláštní rozdíly. Ústavní soud ČR se věnuje ale primárně situaci, kdy nenarozené dítě je již v procesu porodu, poté mu přiznává větší právní ochranu s odkazem na judikaturu a právní výklad ESLP.

Jiná situace je v případě, kdy k umělému přerušování těhotenství musí dojít z důvodu ohrožení života ženy, anebo pokud žena otěhotněla po znásilnění či incestu. Za předpokladu, že bychom přiznaly právo na život nenarozenému dítěti (uznali bychom nenarozené dítě jako

⁴³ Nález Ústavního soudu Slovenské republiky, ze dne 4. prosince 2007, sp. zn. Pl. ÚS 12/01

⁴⁴ Tamtéž

subjekt práva) a zároveň by těhotná žena byla ohrožena na životě kvůli těhotenství, došlo by ke střetu dvou základních práv a to práva na život nenarozeného dítěte a práva na život těhotné ženy. Jak uvádí např. ÚS SR v případě komplikací v těhotenství je primárně chráněna žena (je člověkem, subjektem práv a má základní lidská práva) a její život má tak přednost před nenarozeným dítětem, které je pouhým ústavním imperativem a požívá nižší ochrany. Kořeny tohoto chápání můžeme shledat už ve starověkém Římě, jak již je uvedeno výše v této práci.

2.2. Mezinárodní úroveň

Mezinárodněprávní úroveň je zde nutné též zmínit, neboť Česká republika patří do rodiny demokratických právních států a jako taková je smluvní stranou několika významných lidsko-právních smluv, ve kterých je deklarováno – i když ne úplně jasně – právo na život každého člověka. Podkapitola se soustřeďuje především na Úmluvu o lidských právech a biomedicíně, neboť tento dokument se zabývá ochranou embryí – tedy nenarozených dětí a dále je speciálně zmíněna Úmluva o lidských právech a svobodách, která patří mezi nejvýznamnější lidsko-právní dokumenty vůbec a to především díky ustálené judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“).

Ve světě existují dva proudy – jeden je označován jako „For life“, který bojuje za přiznání práva na život nenarozenému dítěti, o této problematice pojednává tato diplomová práce. Na okraj je však vhodné zmínit i druhý proud a tím je „For choice“, který – vzhledem k tomu, že lidský plod je brán jako součást těla ženy – prosazuje právo ženy na rozhodování o svém vlastním těle a právo rozhodnout, zda při splnění určitých podmínek dobrovolně podstoupí interrupci či nikoli. Své myšlenky opírá o tvrzení, že embryo není možné považovat za jedince schopného samostatného života, neboť je plně závislé na matce, proto převažuje právo matky na rozhodování o vlastním těle. Mimo jiné odkazuje i na fakt, že do 20. týdne nenarozenému dítěti nefunguje vědomí. Jak již je v práci uvedeno, dle římské zásady je zde klíčová preference myslících (narozených) bytostí, které jsou významnější než bytosti s dosud nerozvinutými kognitivními funkcemi (možná někdy narozených).⁴⁵

V rámci Evropské unie spadá tato problematika do svrchovaných kompetencí jednotlivých členských států. Proto se v rámci EU a jednotlivých právních řádů členských států můžeme setkat se zákazem interrupcí, např.: Polsko, dále jsou zde státy, které uznávají

⁴⁵ MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117. Praha: Leges, 2013, str. 310, § 23

autonomii vůle matky, např.: ČR, a dále státy, které interrupce legalizují až po relevantním zdůvodnění, mezi něž se řadí např.: Rakousko.⁴⁶

Pojem „každý“ není obsažen pouze v čl. 6 Listiny základních práv a svobod, ale je zřejmé, že český ústavodárce se nechal inspirovat mezinárodními lidsko-právními dokumenty – především Všeobecnou deklarací lidských práv z roku 1948, kde v čl. 3 je uvedeno, že *„Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.“* V Evropské úmluvě o lidských právech a svobodách v čl. 2 odst. 1 uvádí: *„Právo každého na život je chráněno zákonem...“*. Dále v čl. 6 Úmluvy o právech dítěte: *„...každé dítě má vrozené právo na život.“* A v neposlední řadě i Listina základních lidských práv Evropské unie v čl. 2 zakotvuje právo „každého“. Zdá se, že mezinárodní a evropské právo je v pojmu *„každý má právo na život“* jednotné, ale není tomu tak. Pokud nahlédneme do Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, zjistíme, že v čl. 6, který upravuje právo na život, již nenalezneme pojem „každý“, ale pojem *„každá lidská bytost“*. Státy zde byly konkrétnější. Otázkou je, co je k tomu vedlo, neboť se jedná o pakt přijatý mezinárodní smlouvou na zasedání OSN v r. 1966, tedy stejně jako Všeobecná deklarace lidských práv, přijaté v r. 1948, je pod záštitou OSN.

2.2.1. Úmluva o lidských právech a biomedicině

Úmluva o lidských právech a biomedicině má za cíl především zajištění odpovídající ochrany embrya při výzkumu, zakazuje vytváření lidských embryí pro výzkumné účely a zakazuje lidské klonování.

Jak uvádí soudce Mularoni, ke kterému se připojila soudkyně Strážnická v odlišném stanovisku ve věci *Vo proti Francii*: *„Cílem úmluvy o lidských právech a biomedicině, která vstoupila v platnost dne 1. prosince 1999, je chránit důstojnost a identitu lidských bytostí a zaručit všem bez diskriminace respekt pro jejich integritu a další práva a základní svobody v souvislosti s aplikací biologie a medicíny. Chrání důstojnost každého, včetně nenarozeného, a jeho hlavním zájmem je zajistit, aby nemohl být proveden žádný výzkum či zásah, který by podkopal respekt k důstojnosti a identitě lidské bytosti. Pokud jde o problém definice pojmu „každý“ vysvětlující zpráva vypracovaná Generálním ředitelstvím pro právní záležitosti Rady Evropy uvádí: „Při neexistenci jednomyslné dohody o definici těchto pojmů mezi členskými*

⁴⁶ MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek I. § 1-117. Praha: Leges, 2013, str. 310, § 23

státy Rady Evropy, bylo rozhodnuto povolit, aby je pro účely aplikace této úmluvy vymezilo vnitrostátní právo.⁴⁷

Určitým projevem ochrany důstojnosti nenarozeného dítěte lze považovat i fakt, že u asistované reprodukce je zákaz volby pohlaví, viz čl. 14: „*Použití postupů lékařsky asistované reprodukce nebude dovoleno za účelem volby budoucího pohlaví dítěte, ledaže tak lze předejít vážné dědičné nemoci vázané na pohlaví.*“⁴⁸

K výkladu Úmluvy o lidských právech a biomedicině je kompetenčním orgánem ESLP. V čl. 26 Úmluvy jsou uvedeny výjimky v případě zásahu do lidských práv. Jedná se o práva, která nejsou absolutní a za splnění určitých podmínek je lze omezit. Žena při těhotenství, ale hlavně při porodu podstupuje různé zásahy ze stran zdravotnického personálu a tyto mohou být v rozporu s nedotknutelností její osoby a to tehdy, pokud probíhá porod a doposud nenarozené dítě je vysoce pravděpodobně ohroženo na životě, zdravotnický personál může přistoupit k určitým zákrokům pro záchranu života nenarozeného dítěte i bez souhlasu rodičí ženy. Samozřejmě za předpokladu splnění určitých podmínek (proporcionality zásahu). Výše uvedený postup je možný z důvodu výkladu čl. 26, kdy omezení základních práv může být učiněno pro „ochranu práv jiných“. ESLP svým výkladem dospěl k závěru, že mezi „jiné“ lze zařadit i nenarozené dítě v průběhu porodu (viz případ Dubska a Krejzlová proti České republice). Je tedy zřejmé, že ESLP nepřímou přiznal status osoby (resp. subjektu práv) nenarozenému dítěti v průběhu porodu, neboť jak je v práci uvedeno práva a povinnosti může mít pouze osoba jako subjekt práv a povinností.⁴⁹ Tímto výkladem se inspiroval i ÚS ČR, jak je uvedeno výše.

2.2.2. Úmluva o lidských právech a svobodách

Úmluva o lidských právech a svobodách ve svém 2. článku prohlašuje: „*Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života...*“: Nicméně tradičně je v oblasti výkladu Úmluvy důležitá především judikatura Evropského soudu pro lidská práva sídlící ve Štrasburku. ESLP nám ovšem jasnější náhled, zda Úmluva o lidských právech a svobodách přiznává počatému, ale ještě nenarozenému dítěti právo na život, nedává, při výkladu čl. 2 Úmluvy, okamžik počátku života „uklidil“ do škatulky s názvem:

⁴⁷ Rozhodnutí ESLP ve věci Vo proti Francii, rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 8. července 2005, rozhodnutí č. 53924/00

⁴⁸ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině a dodatkový protokol k této Úmluvě o transplantacích a zákazu klonování, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁹ Nález Ústavního soudu v Brně, ze dne 11. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14

„margin of appreciation“ tedy „prostoru pro uvážení.“⁵⁰ Záleží tedy na posouzení každého samotného smluvního státu, jak k problematice přistoupí a jaký okamžik označí za počátek lidského života v závislosti na potratové politice dané země, což jednotnosti a přehlednosti nenahrává. Natož v dnešním světě, kdy si je Evropa blíže než kdy předtím. Vzhledem ke kompetenci ESLP vykládat Úmluvu o lidských právech a biomedicíně, kde nenarozené dítě v průběhu porodu začlenil mezi „práva jiných“ (viz výše) – tedy uznal ho subjektem práv, lze legitimně očekávat, že při výkladu Evropské úmluvy o lidských právech a svobodách bude postupovat obdobným způsobem a čl. 2 vztáhne za určitých okolností (v průběhu porodu) i na nenarozené dítě.

Stěžejním případem k tématu právo nenarozeného dítěte na život, který ESLP rozhodoval je případ Vo proti Francii. Paní Vo byla v 6. měsíci těhotenství na běžné gynekologické prohlídce, ovšem v čekárně došlo k záměně s jinou ženou stejného příjmení, která měla podstoupit vyndání nitroděložního tělíska. Stěžovatelka nebyla řádně vyšetřena, a lékař přesto ihned přistoupil k odebrání domnělého nitroděložního tělíska, tak došlo k poškození plodového obalu a začala unikat plodová voda. Po určité době bylo zjištěno, že nedochází k její obnově a i přes okamžitou hospitalizaci muselo ze zdravotních důvodů dojít k interrupci, tedy k usmrcení plodu. Stěžovatelka spolu se svým partnerem podala trestní oznámení na lékaře pro neúmyslné ublížení na zdraví a zabití dítěte. Ve své argumentaci uvedla, že pod slovem „každý“ v čl. 2 Úmluvy, je myšleno „lidská bytost“, kterou počaté, ještě nenarozené dítě je, neboť není věcí či pouhým shlukem buněk, ale už samotný početím se stává lidskou bytostí. K porušení čl. 2 Úmluvy došlo dle slov stěžovatelky z důvodu, že lékař nebyl shledán vinným ze zabití jejího ještě nenarozeného dítěte. Pro značnou důležitost řízení, byly na řízení zúčastněné i třetí strany – Family Planning Association a Center for Reproductive Rights – oba tyto subjekty argumentovaly proti stěžovatelce – vylučovaly, že by nenarozené dítě bylo subjektem práv do té míry, že by mu náleželo právo na život. Jejich stanoviska jsou pochopitelná, neboť pokud by došlo k přiznání práva na život počatému, ještě nenarozenému dítěti, muselo by dojít i k velkým změnám v kompetencích reprodukčních klinik. Soud v dané situaci byl přesvědčen, že je nežádoucí a i nemožné odpovědět na otázku, zda je nenarozené dítě osobou pro účely čl. 2 Úmluvy, a to z důvodu stále probíhající veřejné diskuse, která prozatím nedospěla k řešení, které by bylo konečné a celkově přijatelné na evropské úrovni.

⁵⁰ Rozhodnutí ESLP ve věci R. H. proti Norsku ze dne 19. května 1992, stížnost č. 17004/90 s odkazem na Rozhodnutí ESLP ve věci Vo proti Francii, rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 8. července 2005, rozhodnutí č. 53924/00

K případu se vyjadřovali jednotlivě i někteří soudci, jejich názory shledává autorka práce jako relevantní pro diplomovou práci z důvodu odlišnosti od konečného rozhodnutí ESLP a možného přispění k širší diskuzi na toto téma. Jedním ze soudců se samostatným názorem je i soudce Rozakis, ke kterému se připojili soudci Caflisch, Fischbach, Lorenzen a Thomassen. Stejně jako ESLP uvádí, že v Evropě neexistuje shoda na počátek života a nazírání na lidský plod a jeho potencionální právo na život. Ovšem dle jeho názoru lze za společný základ považovat shodu států na tom, že se jedná o potenciální život nenarozeného dítěte patřící k lidské rase. Společné je státům i to, že v oblasti občanského práva poskytují jistou dávku právní ochrany nenarozenému dítěti (*nascituru*) a tím i do jisté míry chrání jeho důstojnost v podobě ochrany jeho majetkových práv, ale nečiní ho „osobou“ s „právem na život“. Kdybychom připustili, že život začíná před narozením, nelze automaticky a bezpodmínečně této formě života přiznat rovnocenné právo na život odpovídajícímu právu dítěte po narození. To ovšem neznamená, aby nenarozené dítě bylo bez právní ochrany, neboť jak uvádí ostatní úmluvy i ústavní pořádky jednotlivých států – nenarozené dítě je ochrany hodno. Tato ochrana je však odlišná od ochrany poskytované dítěti po narození, neboť má mnohem užší rozsah a proto dle názoru soudce Rozakise nespadá pod čl. 2 Úmluvy. V závěru svého samostatného názoru uvádí, že jelikož je lidský plod úzce spojen s matkou, dochází k jeho ochraně skrze ni a protože zde nedošlo ani k sebemenšímu ohrožení práva matky na život, nemůže zde být uplatněno porušení čl. 2 Úmluvy.⁵¹

Také soudce Costa připojil svůj samostatný názor, k němu se připojil soudce Traja. Je toho názoru, že není nutné zjišťovat, zda je čl. 2 Úmluvy použitelný. Není úkolem soudu posuzovat případy primárně z etického nebo filozofického hlediska, ESLP se musí snažit zůstat ve své sféře pravomocí a tím je právo, i když si je vědom, že právo neexistuje ve vzduchoprázdnu a nelze čistě oddělit od morálních a společenských ohledů. Je velmi obtížné dosáhnout konsensu o pojetí slova „každý“ a kdy život začíná, protože etika je příliš závislá na individuální ideologii. Co se týče začátku života, tak každý má svou vlastní představu o tom, kdy začíná, proto může existovat i právo na život pro potenciální osobu. Současná neschopnost etiky dosáhnout konsensu o tom, co je člověk a kdo má právo na život nebrání jejich právní definici, neboť je úkolem právníků, zejména soudců a zejména soudců pro lidská práva identifikovat pojmy. ESLP však učinil vstřícný krok např. tím, že státům uložil pozitivní povinnost chránit lidský život, prostřednictvím své judikatury tak rozšířil pojmy

⁵¹ Rozhodnutí ESLP ve věci *Vo proti Francii*, rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 8. července 2005, č. 53924/00

práva na život, ne-li pojem samotného života. Je pravda, že judikatura ESLP rozšířila okruh osob spadající do pojmu „oběť“, ale není zde na místě tvrdit, že paní Vo patří mezi oběti, (neboť nenarozené dítě nemá právo na život a není samo obětí). Interrupční zákony evropských států zpravidla nejsou v rozporu s Úmluvou, je však možné tvrdit, že čl. 2 lze vztahovat na jiné případy než na dobrovolné ukončení těhotenství ženy v tísní – např. pokud došlo k interrupci v důsledku lékařské chyby či nedbalého jednání či opomenutí. V obecné rovině se soudce Costa domnívá (stejně jako mnoho vyšších soudních orgánů v Evropě), že existuje život před narozením ve smyslu čl. 2, že zákon proto musí takový život chránit, a pokud se vnitrostátní zákonodárce domnívá, že taková ochrana nemůže být absolutní, pak by se od něj měla pouze odchýlit, zejména v případě, pokud jde o dobrovolné ukončení těhotenství, a to za splnění určitých podmínek.⁵²

Odlišné stanovisko připojil k rozhodnutí ESLP soudce Ress, který přichází s radikálnějším názorem. Kritizuje právní systém Francie, který dle jeho názoru neposkytuje dostatečně účinnou právní ochranu nenarozenému dítěti. Zde nesouhlasí s většinou, že žaloba o náhradu škody u správního soudu je dostatečný nástroj k účinné ochraně nenarozeného dítěte. Je názoru, že život, který je jednou z lidských hodnot, ne-li hlavní hodnotou, bude v zásadě vyžadovat ochranu trestním právem, má-li být přiměřeně chráněn a bráněn. Finanční odpovědnost za náhradu škody je pouze sekundární formou ochrany. V otázce, zda se čl. 2 Úmluvy vztahuje na nenarozené dítě, připouští odlišnou míru ochrany poskytovanou embryu a dítěti po narození, nevyklučuje pod pojem „osoba“ zahrnout i nenarozené dítě. V zásadě vnímá nenarozené dítě a matku jako dvě odlišné osoby. V souvislosti s výkladem smluv zmiňuje Vídeňskou úmluvu o smluvním právu, která vyžaduje, aby byly smlouvy vykládány v souladu s běžným významem. Historicky právníci chápali pojem „každý“ jako zahrnující lidskou bytost před narozením a především pojem „život“ jako zahrnující veškerý lidský život počínající početím, tedy od okamžiku, kdy se rozvine nezávislá existence, dokud neskončí smrtí, přičemž zrození je pouze fází tohoto vývoje. Zdá se, že struktura, a především výjimky z čl. 2 však naznačují, že osoby mají nárok na ochranu podle tohoto článku až po narození a že teprve po narození jsou považovány za osoby mající práva podle Úmluvy. V některých případech judikatura ESLP vztáhla čl. 2 na nenarozené (např. ochrana nenarozeného dítěte během porodu). Nenarozené dítě není zcela bez ochrany (viz interrupční zákony či zákaz klonování „lidských bytostí“) v Listině základních práv EU. Také upozorňuje, že Úmluva má být vykládána ve světle současnosti, neboť je „živým nástrojem“. Dbá o důraz na fakt, zda se

⁵² Rozhodnutí ESLP ve věci Vo proti Francii, rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 8. července 2005, č.

jedná o dobrovolné či nedobrovolné přerušení těhotenství. Zásadní je však jeho tvrzení, že ohledně použitelnosti článku 2 nemůže existovat žádný prostor pro uvážení. Prostor pro uvážení lze využít pouze k určení opatření, která by měla být přijata ke splnění pozitivní povinnosti státu. Domnívá se, že čl. 2 se vztahuje na lidské bytosti ještě před jejich narozením, v souladu s přístupem Listiny základních práv EU Francie neposkytuje dostatečnou ochranu plodu proti nedbalostnímu jednání 3. osob. Žalovaný stát by měl přijmout přísná disciplinární opatření nebo poskytnout ochranu trestním právem (proti neúmyslnému zabití).

Posledním je pak odlišné stanovisko soudce Mularoniho, ke kterému se připojila soudkyně Strážnická. Soudce Mularoni je také názoru, že francouzský právní systém nepřiznal stěžovatelce žádnou „účinnou“ nápravu. Kritizuje, že ESLP je na stěžovatelku moc přísný – stěžovatelka nepodala včas žalobu ke správnímu soudu a její právo bylo tak promlčeno. Pokud má stěžovatel možnost volby opravných prostředků, musí se tyto odrážet v reálném postavení stěžovatele, aby byla zajištěna účinná ochrana práv a svobod zaručených Úmluvou, není nutné poskytnutí trestněprávního opravného prostředku. Nevylučuje možnost, že nenarozené dítě užívá ochrany podle čl. 2, první věta (H. proti Norsku). Domnívá se, že by nemělo být přehlíženo v daném případě stáří plodu (možnost přežití předčasně narozených, vědecký pokrok ve zjišťování informací o plodu uvnitř těla matky). Ačkoli ještě nemá nezávislou existenci na matce (ani v prvních letech svého života dítě nemůže přežít samo, aniž by se o něj někdo staral), domnívá se, že je to bytost oddělaná od své matky a nelze ho považovat za její součást. Pokud by nebyl plod vůbec chráněn a nebyl by považován za život, nebyla by potřeba vnitrostátní legislativa států regulující interrupce. Interrupce proto představuje výjimku z pravidla, že právo na život by mělo být chráněno ještě před narozením. S ohledem na pokrok lékařské vědy je nutné Úmluvu považovat za „živý nástroj“, který je třeba vykládat ve světle současných okolností (Tyrer proti Spojenému království). Ve finále dochází k závěru, že článek 2 Úmluvy je v projednávaném případě použitelný a byl porušen, protože právo na život nebylo chráněno právem žalovaného státu.⁵³

Problematika přiznání práva na život nenarozenému dítěti má daleko širší dopady, neboť zúčastněnou osobou na potencionálním konfliktu základních práv není pouze počaté, ještě nenarozené dítě a těhotná žena, ale i muž, který dítě zplodil. V České republice dává interrupční zákon do 12. týdne těhotenství ženě neomezenou autonomii vůle v případě

⁵³ Rozhodnutí ESLP ve věci Vo proti Francii ze dne 8. července 2005, č. 53924/00

rozhodování o něm. Zákonodárce nikterak nereflektuje práva muže, který je domnělým otcem daného počatého dítěte a který by mohl mít zájem na narození takového dítěte např. z důvodu, že mu bylo lékaři indikováno téměř nemožné početí kvůli jeho špatným reprodukčním schopnostem. V takovém případě by početí s danou ženou mohlo být jedinou možnou cestou, kdy by daný muž mohl mít své biologické dítě. Situace může být i opačná – takovýto obdobným případem se zabýval i ESLP ve svém rozhodnutí Evans proti Spojenému království⁵⁴, ve kterém stěžovatelka vedla spor s klinikou, která na žádost muže (již bývalého přítele stěžovatelky), který dodal k oplodnění jejích vajíček své sperma, nechala zničit embrya získaná oplodněním *in vitro*. Stěžovatelka po odebrání vajíček podstoupila ze zdravotních důvodů operaci, při které jí byly odňaty vaječníky, tedy neměla již jinou možnost, jak počít své biologicky vlastní dítě. Aby došlo k vložení oplodněných vajíček do její dělohy, musela stěžovatelka vyčkat 2 roky, ovšem v té době se jí s mužem, který poskytl k oplodnění své sperma, rozpadl vztah a on vzal svůj souhlas s nakládáním svého biologického materiálu zpět, což bylo v souladu s ujednáním stran před samotným zákrokem (žena i muž mohli vzít kdykoli svůj souhlas zpět). Stěžovatelka ve své stížnosti napadla porušení čl. 2 Úmluvy, který chrání základní právo na život: „Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života...“ – žádala o prohlášení ochrany embryím. A dále byl dotčen čl. 8 Úmluvy upravující právo na respektování soukromého a rodinného života: „Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence...“. V tomto případě žena byla dotčena na svém právu „být matkou“ a muž na svém právu „nebýt otcem“. Dále pak napadala i čl. 14, který je věnován zákazu diskriminace, ovšem s ohledem na téma diplomové práce tento více nebude rozveden. Z důvodu absence schody v oblasti právní, ale i medicínské na počátek lidského života, ESLP rozhodl odvoláním se k již vydanému rozhodnutí ve věci Vo proti Francii⁵⁵, a případ „odklidil“ do přihrádky volného uvážení států. V rozhodnutí padla i zajímavá otázka a to, zda je lepší se narodit do neúplné rodiny, anebo se vůbec nenarodit.

Problematika práv nenarozeného dítěte je tedy o to složitější, že se nedotýká pouze ženy a dítěte, ale i domnělého otce a jeho práva na rodinný život. Vzhledem k tématu a rozsahu práce však autorka práva domnělého otce uvádí pouze okrajově. Autorka práce je přesvědčena, že v případě poskytnutí právní ochrany nenarozenému dítěti se zvýší také ochrana práv domnělého otce. Domnělý otec by měl mít právo v rámci rozhodování o

⁵⁴ Rozhodnutí ESLP ve věci Evans proti Spojenému království, ze dne 10. dubna 2007, č. 19522/09

⁵⁵ Rozhodnutí ESLP ve věci Vo proti Francii ze dne 8. července 2005, č. 53924/00

těhotenství vyjádřit alespoň svůj názor (nikoli konečně rozhodovat), který by neměl být automaticky přehlížen pouze z toho důvodu, že těhotenství, porod i rodičovství převážně zasáhne spíše ženu v jejím životě. S ohledem na převažující názor v právní praxi – kdy právě žena je ta, která je daleko více dotčena těhotenstvím, porodem a následnou péčí o dítě, a proto jí přísluší silnější rozhodovací právo, zda její těhotenství bude pokračovat, ESLP několikrát rozhodoval o právu zvrátit takové rozhodnutí těhotné ženy ze strany domnělého otce. Okrajově lze tedy zmínit i případy, kdy stěžovatelem byl domnělý otec a domáhal se ochrany nenarozeného dítěte proti vůli těhotné ženy. Takový je např. případ Boso proti Itálii⁵⁶, neboť v tomto rozsudku se ESLP zabývá právy muže k nenarozenému dítěti. Žena podstoupila umělé přerušování těhotenství bez souhlasu domnělého otce. Ten se obrátil na ESLP s tím, že bylo zasaženo do práva na život nenarozeného dítěte – porušení čl. 2 Úmluvy a dále porušením čl. 8 Úmluvy (práva být otcem). ESLP však stížnost prohlásil za nepřijatelnou a uvedl, že je to právě žena a její soukromý život, který je těsně spjat s rostoucím nenarozeným dítětem. Domnělému otci takové postavení nelze přiznat. Při porušení čl. 8 Úmluvy musí být zohledněna primárně práva matky, protože především ona a její soukromí život jsou dotčeny jejím těhotenstvím.

Co se týče samotného rozhodování o tom, zda těhotenství bude či nebude pokračovat (tedy do 12. týdne věku nenarozeného dítěte), je vhodné vzhledem k výraznému vlivu těhotenství především na ženu uznat, že je to právě těhotná žena, která má silnější rozhodující právo než domnělý otec (což také platí v právní praxi), ovšem ani domnělý otec by v rámci zachování určité rovnosti neměl být zcela opomenut. S ohledem na další vývoj nenarozeného dítěte po 12. týdnu by však měla být zvýšena právní ochrana nejen nenarozeného dítěte, ale i domnělého otce – a to zejména tehdy, kdy nenarozené dítě je schopno života mimo tělo těhotné ženy (i za pomoci lékařů).

Z ustálené judikatury ESLP tedy vyplývá, že právo na život nenarozeného dítěte doposud nebylo zahrnuto pod čl. 2 Úmluvy, ovšem není zcela bez právní ochrany (viz zahrnutí nenarozeného dítěte do pojmu „ochrana práva jiných“ v průběhu porodu). Vzhledem ke složitosti právní úpravy a do značné míry odlišných kultur v jednotlivých evropských státech, které jsou signatáři Úmluvy, ESLP zvolil možnost využít „prostor pro uvážení“ – tedy možnost, aby si každý stát samostatně určil okamžik vzniku práva na život, resp. vzniku člověka jako osoby se základními lidskými právy. S tímto názorem však nesouhlasí někteří

⁵⁶ Rozhodnutí ESLP ve věci Boso proti Itálii ze dne 5. září 2002, stížnost č. 50490/99

soudci, kteří rozhodovali v klíčovém případě Vo proti Francii. Uvádí, že v některých případech není důvod nepřiznat ochranu nenarozenému dítěti dle čl. 2 Úmluvy (a to zejména v průběhu porodu či v případě, kdy nenarozené dítě je schopno přežít mimo tělo těhotné ženy). Ve shodě však všichni uvedli, že by se v žádném případě neměly považovat za rozpor s Úmluvou interrupční zákony jednotlivých členských států, což je největší obava především těch, kteří se řadí do proudu „for choice“. Vzhledem k tomu, že nenarozené dítě nemá právo na život, v případě ohrožení života těhotné ženy právo chrání ji. Jak uvádí ESLP – je to právě ona, kdo je s nenarozeným dítětem těsně svázán, a proto je nelze od sebe oddělovat. Po určité části těhotenství lze dát ESLP za pravdu (i když lze diskutovat o tom, zda lze nenarozené dítě považovat za součást těla ženy, když má odlišnou DNA a jeho vznik nepochází pouze z biologického materiálu ženy), ovšem od 22. týdne života nenarozeného dítěte⁵⁷ je možné, aby dítě žilo bez matčina těla, tudíž není vhodné ho považovat za „neoddělitelnou součást“ těla ženy po celou dobu ženina těhotenství. Je tedy otázkou, zda prostředí, ve kterém se dítě nachází (uvnitř těla ženy či narozené) je natolik zásadní, že umožňuje činit mezi nenarozeným a narozeným dítětem tak velké rozdíly v podobě priznání či nepřiznání základních lidských práv. Jak uvádí Michal Hájek ve svém článku⁵⁸: „*Stanovení počátku právní subjektivity až na okamžik porodu totiž v takovém případě zakládá zjevné bezpráví, kdy již zcela vyvinutý plod postrádá právní ochranu, což ESLP svým názorem jediné podpořil*“.⁵⁹

S ohledem na práva domnělého otce být otcem se ESLP vzhledem k těsnému vztahu nenarozeného dítěte a těhotné ženy příklání k vyššímu zohlednění především práv těhotné ženy-matky, neboť ona a její soukromí život je těhotenstvím a mateřstvím dotčen zásadním způsobem. Je ovšem otázkou, zda by se právo nemělo vhodně nějakým způsobem pokusit vyvážit biologickou nerovnost mezi mužem a ženou, neboť muž nikdy nemůže ze své biologické podstaty požívat ochranu v těhotenství, a hlavně mít tak výsadní postavení při rozhodování se, zda nenarozené dítě bude či nebude žít. Autorka práce navrhuje při rozhodování o konkrétním těhotenství brát v potaz názor domnělého otce (možnost se vyjádřit a být vyslechnut) a v případě, že nenarozené dítě je schopno žít i mimo tělo matky značně zvýšit práva domnělého otce k nenarozenému dítěti.

⁵⁷ LÉBLOVÁ, Kristina. *Lékaři dnes dokážou zachránit i miminko narozené ve 22. týdnu* [online]. Novinky.cz [cit. 31. března 2022]. Dostupné na <<https://www.novinky.cz/zena/clanek/lekari-dnes-dokazou-zachranit-i-miminko-narozene-ve-22-tydnu-40286460>>.

⁵⁸ HÁJEK, Michal. Několik poznámek k případu Vo proti Francii. *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. 18, č. 2 (2010), str. 194-200

⁵⁹ Tamtéž

2.3. Možné negativní dopady na přiznání práva na život lidskému plodu

Přiznáním práva na život nenarozenému dítěti sebou může přinést nejen pozitiva – pro nenarozené dítě a domnělého otce, ale i značná negativa. Vzhledem ke komplexnosti dané problematiky by bylo v případě přiznání práva na život nenarozenému dítěti nutné minimálně změnit navazující právní úpravu v jiných zákonech (např. trestní zákoník, interrupční zákon atd.).

Dalším významným důsledkem by byl projev v oblasti manipulace s nadbytečnými embryi. V současné době v rámci asistované reprodukce, zejména umělého oplodnění, což je jedinou spolehlivou léčbou neplodnosti, je spojeno také mnoho otázek etických a právních, neboť v souvislosti s nakládáním s nadbytečnými embryi dochází k nerespektování integrity a důstojnosti každého lidského embrya.⁶⁰ Pokud by nenarozenému dítěti bylo přiznáno právo na život již od početí (tedy od splynutí vajíčka se spermií), byla by tato manipulace prakticky znemožněna.

Přiznáním základního práva na život nenarozenému dítěti by došlo k respektování člověka jako osobnosti (subjektu práva), s čímž jsou spojena další lidská práva – mimo jiné i ochrana integrity a důstojnosti nenarozeného. Se zvyšující se neplodností a zároveň zvyšujícího se zájmu o asistovanou reprodukci, bude v rámci společnosti přijatelnější spíše nynější právní úprava. Mnohým párům by bylo znemožněno počít dítě. Právo na rodinný život patří též mezi základní lidská práva. Pokud porovnáme právo na rodinný život žijících lidí a právo na integritu a důstojnost nenarozeného embrya, které ještě zdaleka nemá lidské rysy ani vlastnosti (má je skryté), taktéž necítí bolest⁶¹ a s manipulací dochází ve věku do 7 dnů⁶², tedy opravdu v začátcích. V rámci lidského cítění je potom vhodnější upřednostnit v tomto ohledu právo na rodinný život budoucích rodičů.

Možná negativa bychom mohli také vnímat v postavení ženy ve společnosti. Je otázkou, zda je spravedlivé po ženě požadovat, aby donosila jí nechtěné dítě, mohla by být tak

⁶⁰ VALC, Jakub. *Asistovaná reprodukce a její vliv na právní status (nad)počatého embrya či dospívajícího dítěte* [online]. Právníprostor.cz. [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné na < <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/asistovana-reprodukce-a-jeji-vliv-na-pravni-status-nad-pocateho-embrya-ci-dospivajiciho-ditete> >

⁶¹ BAROCHOVÁ, Petra. *Při potratu musí lékaři dávat plodu anestezii. Vědci zákon Utahu kritizují.* [online]. idnes.cz. [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné na < https://www.idnes.cz/onadnes/zdravi/potrat-anestezie-plod-utah.A160530_091602_zdravi_pet >.

⁶² VALC, Jakub. *Asistovaná reprodukce a její vliv na právní status (nad)počatého embrya či dospívajícího dítěte* [online]. Právníprostor.cz. [cit. 18.1.2022]. Dostupné na < <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/asistovana-reprodukce-a-jeji-vliv-na-pravni-status-nad-pocateho-embrya-ci-dospivajiciho-ditete> >

degradována na pouhý objekt – jako „*chodící děloha*“. Období těhotenství, porodu a šestinedělí je jedno z nejintimnějších, ale zároveň nejvíce emotivních a fyzicky a psychicky náročných období v životě ženy. Nehledě na možné komplikace nejen během těhotenství, které i v případě, že probíhá fyziologicky, neumožňuje těhotné ženě žít život bez ohledu na dítě v ní vyvíjející. Období porodu a šestinedělí je tak fyzicky a psychicky náročné, že v případě určitých komplikací si může žena po zbytek svého života nést určité negativní fyzické i psychické následky. Nehledě na postavení ve společnosti, kdy v případě těhotenství, porodu a následném mateřství je do značné míry ovlivněn i výpočet budoucí důchodové dávky (rodičovský příspěvek výrazně snižuje částku, ze které je konečná důchodová dávka vyplácena), neboť rodičovská dovolená se započítává do tzv. náhradní doby pojištění v rámci nároku na důchod.⁶³

V úvahu je potřeba zvážit také kvalitu života ženy jako celek. Pokud se ženě narodí dítě, její život se změní takřka od základů, což se dotýká i její případné kariéry, ale i povinnosti zabezpečit materiálně své dítě. V případě, že s dítětem zůstane úplně sama, je mnohdy kvalita jejího života výrazně zhoršena, tím samozřejmě může utrpět i dítě.

Pokud by zákonodárce přiznal právo na život nenarozenému dítěti, nebo by ho označil od počátku jeho vzniku za osobu, bez toho, aniž by položil na druhou miskou vah i tyto výše zmíněné negativní dopady, dostali bychom se do velmi podobné situace, jako se nyní odehrává v Polsku. V Polsku je momentálně možné umělé přerušování těhotenství pouze v případech, kdy došlo ke znásilnění, incestu či je ohrožen život matky. Praxe je však daleko přísnější a už existují případy, kdy se lékaři, mnohdy pod vlivem strachu, opírají o přísný interrupční zákon a v některých případech dochází tak daleko, že o život nepřichází jen nenarozené dítě (které by i tak zemřelo, neboť např. trpí nějakou vývojovou vadou neslučitelnou se životem), ale i těhotná žena, neboť někteří lékaři vyčkávají neúměrně dlouho a nechávají mrtvý plod v těle těhotné ženy, která v takovémto období prochází psychickým i fyzickým stresem, který může skončit i její smrtí.⁶⁴ Naštěstí i ti největší kontroverzní poslanci nepodpořili návrh, který umožňoval potraty považovat za stejné činy jako vraždu.⁶⁵ Absurditu

⁶³ MEČÍŘOVÁ, Lucie. *Co se počítá do náhradní doby pojištění v rámci nároku na důchod?* [online]. Finance.cz [cit. 31. března 2022]. Dostupné na <https://www.finance.cz/519065-nahradni-doba-pojisteni/?_fid=7w0j#survey-place>.

⁶⁴ KRATOCHVÍL, Martin. *Třetí mrtvá rodička. Polský potratový zákon dál zabíjí, po ženě zůstaly tři děti* [online]. Denik.cz [cit. 21. února 2022]. Dostupné na <<https://www.denik.cz/staty-eu/polsko-potrat-zakon-smrt.html>>

⁶⁵ MINÁRIK, Pavol. *Polsko zavede registr těhotných, má bránit pokoutním potratům* [online]. Novinky.cz [cit. 21. února 2022]. Dostupné na <<https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/clanek/polsko-zavede-registr-tehotnych-ma-branit-pokoutnim-potratum-40380104>>

zákona, proti kterému ostře vystoupily zejména levicové poslankyně, můžeme spatřovat i v upozornění poslankyně Katarzyny Kotulové: „*Trest za znásilnění – 6 let. Trest za provedení potratu, který je následkem znásilnění – 25 let.*“⁶⁶

Odpovědí na první část hlavní výzkumné otázky je, že ústavní pořádek v souladu s mezinárodním, a hlavně evropským právním prostředím (viz judikatura ESLP) poskytuje nenarozenému dítěti ústavněprávní ochranu. Touto ochranou není přímo přiznání práva na život (a uznání nenarozeného dítěte jako osoby), ale nenarozené dítě lze chápat jako ústavněprávní hodnotu, kterou je třeba chránit – důraz na tuto ochranu klade ÚS ČR i ESLP v průběhu porodu, kdy v případě nutnosti je možné zasáhnout do integrity rodící ženy i bez jejího souhlasu k záchraně života jejího nenarozeného dítěte. Lze říci, že Česká republika sleduje nejnovější přístupy k této problematice hlavně na evropské úrovni. Je však otázkou, zda by i na evropské úrovni nemělo být pozměněno vnímání nenarozeného dítěte v návaznosti na jeho stupeň vývoje (především, kdy je schopno žít mimo tělo ženy – i za pomoci lékařů) a takovou ochranu, která je nenarozenému dítěti nyní poskytnuta jen v průběhu porodu poskytnout i v těchto případech.

⁶⁶ BAUMANOVÁ, Tereza. *Polští poslanci zamítli přísný potratový zákon. Interrupce měl trestat vězením.* [online]. ct24.ceskatelevize.cz. [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné na < <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3408918-polsti-poslanci-zamitli-prisny-potratovy-zakon-interruptce-mel-trestat-vezenim>>.

3. Právo na život na podústavní úrovni

Na zákonné úrovni se problematice právní ochrany nenarozeného dítěte věnuje především trestní zákoník, který uvádí trestné činy proti těhotné ženě. Dále interrupční zákon pojednávající o možnostech umělého přerušení těhotenství a zákon o pohřebnictví, který umožňuje pohřbit nedonošené mrtvé dítě. Kapitola je členěna na podkapitoly s názvy již zmíněných zákonů, v první podkapitole s názvem „Interrupční zákon“ je dále zmíněn příspěvek ve sborníku, který měl za úkol uvést argumenty pro zrušení interrupčního zákona, autorka diplomové práce se pokusila o jeho kritické zhodnocení a uvedení vlastních protiargumentů. Nechybí ani příslušná judikatura českých soudů, která ve věcech nenarozeného dítěte a jeho právní ochrany není nijak bohatá, naopak. Vzhledem k tématu diplomové práce jsou dalšími podkapitolami právní předpisy ze soukromoprávní oblasti – občanský zákoník a zákoník práce, tyto jsou však zmíněny jen sporadicky pro komplexnější uchopení problému.

3.1. Interrupční zákon

Za speciální zákon navazující na ústavní úroveň bychom mohli považovat zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství (dále jen „interrupční zákon“). Ovšem již v § 1 uvádí zákonodárce účel zákona, kterým je úprava umělého přerušení těhotenství, a především ochrana života a zdraví ženy (nikoli nenarozeného dítěte) a dále je zde uveden zájem na odpovědném plánovaném rodičovství. Na první pohled ochranu nenarozeného dítěte v celém zákoně hledáme marně. Ovšem už jen proto, že takovýto zákon existuje a od určitého „věku“ nenarozeného dítěte omezuje těhotnou ženu v jejím svobodném rozhodování o pokračování těhotenství, je určitým projevem ochrany nenarozeného dítěte. Konkrétně je toto období zmíněno v § 4 daného zákona, který uvádí, že: *„Ženě se uměle přeruší těhotenství, jestliže o to písemně požádá, nepřesahuje-li těhotenství 12 týdnů a nebrání-li tomu její zdravotní důvody.“*⁶⁷ Ochranu nenarozeného dítěte lze právě spatřit ve formulaci *„nepřesahuje-li těhotenství 12 týdnů“*.⁶⁸ Z uvedeného můžeme dovodit, že zákonodárce má zájem na ochraně nenarozeného dítěte až od 12. týdne jeho věku (konec prvního trimestru). Vzhledem k tomu, že ne vždy je medicína schopna určit přesné datum početí, je toto stádium vývoje pouze přibližné.⁶⁹ Autorka práce se domnívá, že se zákonodárce pro volbu mezních 12 týdnů

⁶⁷ Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁸ Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁹ Při těhotenství jsou zpravidla těhotné ženě určeny přibližně 2 termíny porodu. 1. termín je odvozen od poslední menstruace a 2. termín podle vývoje a aktivity plodu při 1. screeningovém vyšetření. Není vyloučeno, aby tyto 2 termíny měly i týdenní odstup, naopak je to poměrně častý jev.

inspiroval v gynekologické praxi, neboť právě kolem (odhadovaného) 12. týdne věku plodu je prováděn tzv. první screening, při kterém se primárně zkoumá, zda je plod životaschopný a netrpí-li nikterak na vývojové vady (v této době by měly být vyvinuty všechny životně důležité orgány) – tak mimo jiné uvádí i výše zmíněný nálezn ÚS SR. Do této doby disponuje těhotná žena s širokou mírou autonomie vůle, která není ničím omezená, dokonce ani postojem domnělého otce.

Jak již bylo uvedeno, interrupční zákon chrání nenarozené dítě až od 12. týdne těhotenství. Zdá se, že do té doby je nenarozené dítě zcela bez právní ochrany, ovšem není tomu tak. Před útoky třetích osob ho skrze těhotnou ženu chrání trestní zákoník. V prvních 12. týdnech života nenarozeného dítěte záleží pouze na žádosti těhotné ženy, zda si přeje těhotenství ukončit či nadále v něm pokračovat. Což přináší jisté paradoxy, neboť jak je uvedeno výše v práci – konkrétně Úmluva o lidských právech a biomedicíně uvádí, že pokud dochází k oplodnění prostřednictvím asistované reprodukce, není možné si vybírat pohlaví dítěte. Ovšem pokud žena otěhotněla přirozeně, přála si děvčátko a čeká chlapečka, může se v takovém případě libovolně obrátit na specializované centrum a ukončit tak své těhotenství.

Demokratický a právní stát směřuje k pojetí odpovědného jednotlivce. Každý by měl být odpovědný za své jednání v závislosti na stupni svého intelektuálního vývoje (i dítě) do značné míry se k této myšlence hlásí zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který v závislosti na stupni vyspělosti lidské svéprávnosti přisuzuje člověku i míru odpovědnosti za své jednání. Pokud se tedy těhotná žena rozhodne nadále v těhotenství pokračovat (tedy po 12. týdnu života nenarozeného dítěte), měla by být povinna dbát svého těhotenství a činit svá rozhodnutí s ohledem na nejlepší zájem dítěte. V případě, že by přistoupila v pokročilém stadiu těhotenství (především v období, kdy nenarozené dítě dokáže přežít mimo její tělo) k ukončení těhotenství, měla by být za svůj čin odpovědná. Situace by se vztahovala nejen na ženy, které úmyslně nenarozené dítě nacházející se v jejich těle usmrtí, ale i na ženy, které svým chováním v těhotenství vědomě nenarozenému dítěti způsobují újmu především na zdraví (požíváním návykových látek či alkoholu).

V České republice působí mimo jiné i spolek „Nejmenší z nás“, jak je v jejich stanovách uvedeno, jedná se o dobrovolné a nezávislé sdružení členů na základě společného přesvědčení o mravní nedovolenosti násilného ukončení těhotenství (interrupce) a společného zájmu vzdělávat své členy i třetí osoby.

Spolek vydal několik ročníků za sebou sborník příspěvků, kde v roce 2015 byl mimo jiné vložen i příspěvek s názvem „*Text návrhu na zrušení zákona o umělém přerušení těhotenství*“ od samotného editora Ing. Miroslava Kratochvíla. Příspěvek má za cíl představit základní argumentaci při odůvodnění návrhu na zrušení zákona č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství z důvodu protiústavnosti a porušování mezinárodních závazků, jimiž je Česká republika vázána. V následujících odstavcích se autorka diplomové práce pokusí vyvrátit argumenty autora příspěvku a příspěvek tak kriticky zhodnotit.

Autor uvádí hned v prvních odstavcích u argumentace z Listiny, že Listina uznává existenci lidské bytosti – člověka – před narozením. Nadále však argumentuje principem rovnosti a pojetím, že „*nikdo nesmí být zbaven života*“, Listina má podle něj na mysli „*každého člověka*“, tedy i nenarozeného. Dále tvrdí, že pokud není přípustný trest smrti, o to méně přípustné je „*usmrcení nevinného člověka, byť by byl ještě nenarozený*“.⁷⁰

V prvé řadě je nutno podotknout, jak tvrdí i sám autor, že Listina nenarozené dítě chápe jako člověka, neboť sama uvádí ve svém čl. 6, že: „*Lidský život je hoden ochrany před narozením*.“. Ovšem není vhodné zde argumentovat principem rovnosti, neboť tento princip je – stejně jako další lidsko-právní principy – používán vzhledem k osobě, ovšem nenarozené dítě právem není chápáno jako osoba. Osobou a také tedy subjektem práva se stává až narozením. Pokud bychom chtěli argumentovat v tomto případě rovností nenarozeného a narozeného člověka, je nutné, aby měli stejný právní status. Autor příspěvku pro podporu své argumentace uvádí nález Ústavního soudu ČR, kdy je možné o nerovnosti „*hovořit v případě, že by určité skupině osob bylo odebráno některé ze základních práv, resp. zabraňováno toto právo užívat*.“ Samotný Ústavní soud již používá pojem „*osoba*“.⁷¹

Stejně tak ani tvrzení „*nikdo nesmí být zbaven života*“ nelze brát absolutně, na samotné zákonné úrovni jsou upraveny výjimky z tohoto pravidla. Dále výklad slova „*nikdo*“ jako „*žádný člověk*“ je pouze jedním z interpretací, další interpretací může být např. právě pojem osoba - tedy žádná osoba (což už by nezahrnovalo dle platné právní úpravy nenarozené dítě). Nelze srovnávat ani trest smrti a interrupci, neboť v případě interrupce, která je bez udání důvodů možná na písemné požádání těhotné ženy, není dle současného pojetí provedena „*smrt plodu*“, ale pouze je lidskému plodu „*sebrána šance stát se člověkem*“. Zdá se, že se jedná o totéž, ale není tomu úplně tak. Každé splnutí vajíčka a spermie neznamená, že se

⁷⁰ KRATOCHVÍL, M., Text návrhu na zrušení zákona o umělém přerušení těhotenství. In Bios, M. Kratochvíl (eds.) *Sborník příspěvků Nejmenší z nás*. Ostrava: Bios – společnost pro bioetiku, 2015, s. 15-35

⁷¹ Tamtéž

opravdu člověk narodí. Jedná se pouze o jistou míru pravděpodobnosti.⁷² Těhotenství totiž nejčastěji končí biochemicky (uváděno je až 2/3 těhotenství) – tedy stále si zde první místo zachovává matka příroda, ta rozhodne, zda dané spojení obou pohlavních buněk bude mít úspěch a stane se z nich člověk. Je zřejmé, že spojením ženské lidské pohlavní buňky a mužské lidské pohlavní buňky nemůže vzniknout jiný živočich, ovšem v drtivé většině případů z nich ani nevznikne samotný člověk, protože zanikne už ve svém počátku, a to až v 50 % případů.⁷³ Navíc samotný zákon interrupce legalizuje a Listina výslovně uvádí, že výjimky z práva na život stanoví zákon. Samotnému nenarozenému dítěti však není Listinou právo na život deklarováno, proto je i pochybností, zda se jedná o výjimku z práva na život. Mimo jiné autor používá i citová zbarvení „nevinný nenarozený život“.

Prohlášení v Listině „*Lidský plod je hoden ochrany před narozením.*“ je jistým kompromisem. Dalšími návrhy byly např. „*Každý má právo se narodit.*“ V tomto případě narážíme na problematiku plodů s vývojovou vadou, popř. ohrožení ženy na životě (viz Polsko). Dále „*Lidský život je hodný ochrany od početí.*“ Toto pojetí autorce práce přijde vhodné – lze rozdělit jednotlivá stadia vývoje lidského plodu a přiznat mu čím je starší tím více práv (viz dále). Jiným zněním mohlo být: „*Každý má právo na život od početí*“, kde se ovšem zase potýkáme s problematikou lidských plodů s genetickými vývojovými vadami, ohrožením matky na životě, popř. složité v manipulaci s embryi atd. V závislosti na stupni vývoje by nenarozené dítě mělo různá práva, nejednalo by se o subjekt či objekt práva, ale jakýsi polo-subjekt nebo rostoucí subjekt (třetí skupina – ani subjekt, ani objekt).

O Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech autor tvrdí, že Pakt má na mysli v pojmu „každý“ také každou osobu. Jak již bylo řečeno – nenarozené dítě dle práva není osobou. Autor tvrdí, že: „*Pakt uznává nenarozené lidské jedince za členy lidské rodiny a obsahuje pozitivní závazek napomáhat ke snížení jejich úmrtnosti v době před jejich narozením.*“ Tuto větu si vykládá tak, že je pozitivní povinností státu zakázat umělá přerušování těhotenství na žádost ženy. Konkrétně argumentuje čl. 12: „*(2) Smluvní strany Paktu učiní opatření k dosažení plného uskutečnění tohoto práva, která budou zahrnovat: a) opatření ke snížení počtu potratů a kojenecké úmrtnosti a opatření ke zdravému vývoji dítěte (...).*“ Ovšem samotný čl. 12 Paktu hovoří ve smyslu ochrany nenarozených dětí nikoli

⁷² Nález Ústavního soudu Slovenské republiky, ze dne 4. prosince 2007, sp. zn. Pl. ÚS 12/01

⁷³ ANNAN, J. J. K.; a kol.: Biochemical Pregnancy During Assisted Conception: A Little Bit Pregnant. *Journal of Clinical medicine Research*, roč. 5, č. 4 (2013)

z pohledu autonomie vůle těhotné ženy (zda v počátku svého těhotenství podstoupí potrat či nikoli), ale ze systematického výkladu lze dovodit, že má na mysli poskytování co možná nejlepší lékařské péče těhotným ženám, resp. jejich nenarozeným dětem v průběhu těhotenství, ale i porodu vzhledem k historii, kdy při porodu často umíraly ženy, ale i novorozené děti. Pakt zavazuje státy přijmout taková opatření, aby byla novorozenecká úmrtnost co možná nejnižší, jde o poskytování kvalitní lékařské péče, nikoli omezování autonomie vůle těhotných žen.

Autor příspěvku dále ke svým argumentům připojuje i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, z kterého plyne, že: „(...) *trest smrti nebude vykonán na těhotných ženách*“. Autor příspěvku vykládá tuto větu jako uznání práva na život nenarozeného lidského jedince. Systematickým výkladem však zjistíme, že smluvní strany tuto větu do Paktu vložily z morálních důvodů, kdy těhotné ženy požívají vyšší míry ochrany, neboť provedení trestu smrti na těhotné ženě je vnímáno jako nehumánní způsob trestu, který nelze tolerovat. Nelze souhlasit, že by z tohoto prohlášení vyplývalo právo na život nenarozeného dítěte.

O Úmluvě o právech dítěte autor příspěvku tvrdí, že dítětem označujeme osobu, která má svou horní věkovou hranici 18 let a spodní věkovou hranici okamžik početí. Znovu nelze s autorem příspěvku souhlasit, jak je již výše v této práci uvedeno, přesný okamžik početí nelze stanovit. Hlavním důvodem ale je, že dítě je subjektem práva, nenarozené dítě nikoli. Právní řád České republiky považuje nenarozené dítě za součást těla ženy.

Dle autora příspěvku je umělý potrat v rozporu s Evropskou úmluvou o lidských právech a svobodách, protože „*poškozuje zaručené zájmy a práva a to bez jakéhokoli přiměřeného opodstatnění*.“ Evropská úmluva o lidských právech nezaručuje právo nenarozeného dítěte na život, k tomu pojednává diplomová práce výše v rozboru judikatury ESLP.

S autorem příspěvku lze souhlasit v případě, kdy tvrdí, že DNA nenarozeného dítěte je odlišná od DNA matky i otce. I v tomto případě se však nejedná o přímý argument k podpoře práva na život nenarozeného dítěte, ovšem přispívá ke skutečnosti, že nenarozené dítě by nemělo být vnímáno jako součást těla ženy.

Autor příspěvku tvrdí, že stát má negativní závazek nebrat život člověka před narozením zákony umožňujícími potrat, ale že z Listiny plyne i pozitivní závazek, tedy stíhat všechna úmyslná porušení práva na život nenarozeného člověka. Tyto závěry nemají

dostatečný podklad pro autorova tvrzení. Dle autora příspěvku se nelze domáhat potratu (při kterém dochází k porušení práva embrya na život) poukazem na ochranu svého soukromí. A dále považuje potrat jako „zásah do práva na respektování soukromého života ženy, jakožto matky, jejímž přirozeným posláním je ochrana vlastního nenarozeného dítěte, stejně jako pak i narozeného.“⁷⁴ S tvrzením nelze souhlasit, protože ne každá žena chce být matkou. Avšak lze s autorem souhlasit v názoru, že: „Využívá-li dvojice své svobody k sexuální aktivitě, musí v případě početí dítěte počítat s následným omezením své svobody.“⁷⁵ Argumentaci podpořil nálezem ÚS, kde ÚS odmítl ústavní stížnost jako neopodstatněnou, neboť „stěžovatel se dovolával ochrany ústavně zaručeného základního práva (...) s poukazem na stav, který si sám stěžovatel svým jednáním přivodil.“⁷⁶

V neposlední řadě autor příspěvku píše o střetu dvou základních práv a to práva nenarozeného dítěte na život a práva na soukromí těhotné ženy. Střet těchto dvou základních práv je však pouze hypotetický, neboť právo na život nenarozenému dítěti není deklarováno. Ve svém závěru pak uvádí, že např. při početí dítěte v trestném činu znásilnění doporučuje utajený či anonymní porod a následnou adopci. Kdo v těchto situacích ale myslí na ženu, které těhotenství vzniklé z trestného činu může vyvolávat patologické stavy její mysli, neboť trestný čin proti její osobě je jí min. po dobu těhotenství stále připomínán. V takovýchto případech sklouzáváme k pojetí ženy jako „prostředku k donošení dítěte“.

Autor příspěvku nedokázal svými argumenty dostatečně zdůvodnit, proč by měl být interrupční zákon v rozporu s ústavním pořádkem České republiky a s mezinárodními závazky ČR, jimiž je Česká republika vázána. Nehledě na fakt, že autor příspěvku vůbec nezvážil, jaké negativní dopady by mělo zrušení interrupčního zákona a celkového zákazu potratů. Situaci nedostatečně kriticky zhodnotil, a proto jeho příspěvek vyznívá velmi jednostranně, chybí argumentace protistrany.

Interrupční zákon umožňuje těhotné ženě svobodně se rozhodnout, zda její těhotenství bude či nebude pokračovat. Vzhledem k provázanosti nenarozeného dítěte a matky je v období prvních 12 týdnů možné dle názoru autorky práce k takovému řešení – aby právě žena měla v tomto období poslední slovo v rozhodování se, zda těhotenství bude pokračovat – přistoupit, ovšem je namístě odmítnout nenarozené dítě jako součást těla ženy i v tomto

⁷⁴ KRATOCHVÍL, M., Text návrhu na zrušení zákona o umělém přerušení těhotenství. In Bios, M. Kratochvíl (eds.) *Sborník příspěvků Nejmenší z nás*. Ostrava: Bios – společnost pro bioetiku, 2015, s. 15-35

⁷⁵ Tamtéž

⁷⁶ Tamtéž

raném stádiu, důvody jsou uvedeny v první kapitole této práce (odlišné DNA nenarozeného dítěte, vývojová fáze člověka, k početí nutnost pohlavní buňky muže...). Jako vhodné řešení se zde nabízí pomyslně oddělit nenarozené dítě a těhotnou ženu, což bude mít samozřejmě dopad i do zákonné úpravy poskytující nepřímou ochranu nenarozeného dítěte skrze těhotnou ženu, neboť ta je momentálně možná právě díky pojetí nenarozeného dítěte jako součásti těla ženy.

3.2. Trestní zákoník

Při dalším studiu zákonné úpravy k možné ochraně nenarozeného dítěte na myslí vyvstane zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Zákonodárce se drží myšlenky, že lidský plod je součástí těla ženy a proto nenarozené dítě nepožívá právní ochrany přímo, ale nepřímo skrze těhotnou ženu. Zajímavý je případ, kdy je těhotná žena napadena pachatelem a útok přežije, ovšem nenarozené dítě nikoli. V takovém případě pachatel nebude trestně odpovědný za trestný čin vraždy dle § 140, ale pouze za trestný čin těžkého ublížení na zdraví dle § 145, konkrétně odst. 2 písm. b) těžké ublížení na zdraví těhotné ženy.

Trestní zákoník však nenarozené dítě chrání pouze ve vztahu k třetí osobě. Pokud je aktérem samotná těhotná žena (myšleno po 12. týdnu věku nenarozeného dítěte), tedy ta se rozhodne usmrtit své ještě nenarozené dítě (nikoli již novorozence), v takovém případě je vyloučena její trestní odpovědnost, neboť výše zmíněné paragrafy plní ochrannou funkci těhotné ženy a z obecného trestního práva vyplývá, že skutkové podstaty, které slouží k ochraně určitých osob (např. těhotné ženy, mladistvých), nemůže být použito proti nim. Samotná beztrestnost je pak zmíněna přímo v trestním zákoníku v § 163. Žena v tomto případě bude beztrestná, protože trestněprávní odpovědnost není dána, nabízí se pouze občanskoprávní odpovědnost – nástroje občanského práva by v takovém případě mohl využít např. domnělý otec nenarozeného dítěte z důvodu dotčení jeho nemajetkové újmy, ovšem v praxi ještě takovýto případ nebyl řešen a je otázkou, jak by se k němu judikatura postavila.

V českém právním prostředí, konkrétně judikatuře obecných soudů, se setkáváme s ustáleným názorem, že vražda těhotné ženy není považována za vraždu dvou osob. Tak uvedeno v rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. srpna 2005, sp. zn. 5 To 81/2005, který v právní větě uvádí: „... neboť lidský plod nelze pokládat za lidského jedince, který požívá přímé ochrany ustanovením o trestném činu vraždy. Při útoku zaměřeném prvotně na život těhotné ženy je ochrana lidského plodu poskytována zprostředkovaně, a to zvýšenou

trestností trestného činu vraždy danou znakem spácháním činu „na těhotné ženě“, tj. v podobě kvalifikace podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. d) trestního zákoníku.“⁷⁷

V případě znásilnění je vyloučení svobodné vůle zřejmé, neboť znásilnění je definováno v trestním zákoníku, konkrétně v § 241: *„Kdo násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného...“* a je zde jasně vyloučena svobodná vůle znásilněné osoby. Trestní zákoník zde chrání důstojnost a ochranu osobnosti znásilněné osoby – je zřejmé, že v takovém případě je vyloučeno označit těhotnou ženu jako odpovědnou za vzniklé těhotenství, neboť takové volání po odpovědnosti by bylo přímo v rozporu s chráněnými zájmy těhotné ženy. Sama by takovým jednáním byla degradována pouze na „stroj k donošení dítěte“, nehledě na újmu, kterou utrpěla samotným znásilněním. Nutit ji setrávat v těhotenství v tomto případě by bylo přímo nelidské i s ohledem na její psychickou stránku.

Dalším případem může být incest. Pojem „incest“ trestní zákoník neužívá, skutková podstata trestného činu je pojmenovaná jako soulož mezi příbuznými v § 245: *„Kdo vykoná soulož s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem...“*. I zde spatřujeme zájem společnosti na přerušení těhotenství, a to z důvodu genetických. Mnohdy nemusí být přítomna svobodná vůle ženy, neboť může být obětí z důvodu závislosti na osobě, která ji zneužila právě v rámci rodinných vztahů (např. dítě k otci), ovšem není vyloučena ani dobrovolnost (ovšem zde na umělém přerušení těhotenství lze trvat z veřejného zájmu).

V případě znásilnění či incestu je vhodné přistoupit k umělému přerušení těhotenství, zpravidla se tak ale bude dít do 12. týdne života nenarozeného dítěte a tyto situace bude pokrývat interrupční zákon (v případě, že si tak těhotná žena přeje).

Je tedy otázkou, zda lidský plod, který je schopen samostatného života mimo tělo ženy (matky), nemá mít vyšší míru ochrany než jen skrze ochranu těla ženy (matky). V případě posuzování případu dle aktuálního trestního zákoníku se jedná o skutek dle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. d) trestního zákoníku, kdy pachatel bude potrestán odnětím svobody na 12 až 15 let nebo výjimečným trestem. Nejinak tomu bude i v případě vraždy na dvou či více osobách, případ by se posuzoval dle stejné kvalifikované skutkové podstaty s tím rozdílem, že by šlo o situaci § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a), zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Z praktického hlediska by došlo pouze ke změně písmenka. Jiné dopady by byly v rovině

⁷⁷ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci, ze dne 31. srpna 2005, sp. zn. 5 To 81/2005

morální, či etické, kdy se spíše jeví jako morálně uspokojivější, kdy dítě, které je sice ještě v těle matky, ale je samo schopno přežít mimo její tělo, vnímat jako samostatného jedince, individuální lidskou bytost.

Shrnutím docházíme k závěru, že zákonodárce chrání nenarozené dítě před útoky třetích osob nepřímo skrze těhotnou ženu a to i v jeho prvních 12. týdnech života. Ochrana je poskytována nástroji trestního práva, které upravuje pouze ty nejzávažnější činy a vzhledem k důležitosti ochrany nenarozeného života (i když zprostředkovaně skrz těhotnou ženu a její zdraví) lze tuto ochranu vnímat jako dostačující, neboť se zpravidla neliší rozsah trestní sankce ukládané za trestný čin spáchaný na těhotné ženě či na více osobách (pokud bychom nenarozené dítě považovali za osobu).

Nedostatky trestního zákoníku autorka práce vnímá v ochraně nenarozeného dítěte před samotnou těhotnou ženou (matkou nenarozeného dítěte⁷⁸). Do 12. týdne těhotenství je tato trestněprávní ochrana nenarozeného dítěte před jeho matkou vyloučena z důvodu legalizace interrupcí. S tímto přístupem se ztotožňuje i autorka práce, neboť je to právě žena, která je těhotenstvím, porodem a následně mateřstvím nejvíce zasažena a proto je vhodné právě jí poskytnout širokou autonomii vůle v případě rozhodování se, zda její těhotenství bude pokračovat i po 12. týdnu. Pokud se však rozhodne pokračovat v těhotenství i po tomto termínu, měla by dbát o nejlepší zájem nenarozeného dítěte. Není zde důvod, aby nebyla trestně odpovědná v případě, kdy úmyslně nenarozené dítě usmrtí či jinak vážně poškodí, obzvláště v období těhotenství, kdy nenarozené dítě je schopno žít (i za pomoci lékařů) mimo tělo své matky, neboť v takovém případě mu jsou upírána základní lidská práva pouze pro jeho nacházení se v odlišném prostředí (v těle matky), kdyby se takové dítě narodilo, bylo by bráno jako plnohodnotný člověk se všemi lidskými právy a svobodami. Autorka práce se domnívá, že není vhodné v těchto případech těhotnou ženu srovnávat např. s mladistvými (i tito jsou v některých skutkových podstatách „chráněni proti své vůli“), neboť se nejedná v dané situaci pouze a jen o ni, ale i o nenarozené dítě. O to absurdnější je nynější pojetí takového nenarozeného dítěte jako součásti těla ženy, neboť jak uvádí i soudce Mularoni v odlišném stanovisku k případu *Vo proti Francii* – i po porodu je zde značná závislost a propletenost životů matky a narozeného dítěte a dítě je již považováno za jednotlivce.

⁷⁸ Autorka práce si je vědoma, že pojem „matka“ právo spojuje až po porodu dítěte (viz § 775, zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku), v celé práci však pracuje i s tímto pojmem v období těhotenství pro lepší čtivost textu.

Domnělý otec má značně omezená práva (zda má vůbec nějaká) v rámci rozhodování o těhotenství ženy, což autorka vnímá jako vhodné řešení vzhledem k tomu, že je to především žena, která je těhotenstvím i samotným narozením dítěte dotčena daleko více než domnělý otec (ovšem i za těchto okolností by měl mít možnost se alespoň k těhotenství vyjádřit). Autorka práce postrádá právní úpravu práv domnělého otce k nenarozenému dítěti po uvedených 12 týdnech života nenarozeného dítěte, neboť po celou dobu těhotenství je nenarozené dítě považováno za součást těla ženy i přesto, že biologicky je toto pojetí absurdní.

Je na místě navrhnout právní úpravu, která bude v takovýchto případech postihovat nejen třetí osobu, která nedovolené umělé přerušování těhotenství provede se souhlasem těhotné, ale i samotnou těhotnou ženu, neboť takovýto její souhlas zasahuje i do práv muže (domnělého otce), pokud ponecháme stranou polemiku o tom, zda nenarozené dítě má či nemá být osobou (s ohledem na jeho stupeň vývoje).

3.3. Zákon o pohřbívání

Vyvstává otázka, zda je nenarozené dítě v pojetí českého právního řádu bráno jako subjekt práva či pouhý objekt. Z hlediska teorie práva je nemožné, aby byl člověk považován za objekt, člověk je vždy subjektem. Jak již je výše uvedeno – ÚS ČR ve svém výše zmíněném nálezu uvádí, že nenarozené dítě není subjektem práv, ale objektem práv – resp. ústavněprávní hodnotou. Subjektivita mu byla přiznána až v procesu porodu (tuto situaci ponechme nyní stranou). Pokud je tedy nenarozené dítě před porodem považováno za objekt, není tedy člověkem (osobou).

Jak při analýze některých zákonů zjistíme – člověk jako počaté, ale ještě nenarozené dítě, byl degradován na pouhý biologický materiál, donedávna tak tomu bylo např. dle zákona č. 256/2001 Sb., o pohřbívání (dále jen „zákon o pohřbívání“), avšak až novela tohoto zákona opouští pojem potráceného dítěte jako biologického odpadu, neboť zavádí novinku v podobě možnosti pohřbívání potrácených dětí. Hlavním impulzem k této změně však nebylo pohřbívání potrácených dětí kvůli nějakému stupni jejich důstojnosti, ale ohled na truchlící rodiče, kteří byli zasaženi ztrátou dítěte a nemohli se s ním legálně naposledy rozloučit. Nicméně je pochopitelné, že určitá úcta k potrácenému dítěti je dalším benefitem změny této zákonné úpravy. V případě mrtvého plodu po potratu, kdy před reformou zákona o pohřbívání, nebylo umožněno pohřbít ostatky dítěte, které mělo méně než 500 gramů nebo bylo mladší než 22 týdnů od početí, jejich těla končily ve spalovnách nemocničního odpadu a

to do r. 2002. Dokonce, co se týče mrtvě narozených dětí a potratů, ke zlepšení situace došlo až v r. 2012, kdy do této doby mohlo být bráno jako potrat a zároveň tedy nemožno pohřbít dítě do 1000 gramů. Až v r. 2013 došlo k posunu ve prospěch mrtvě narozených dětí díky sdružení Tobit, které pohřbívá mrtvě narozené děti, o které rodiče do 4 dnů neprojeví zájem do společné hrobky na Vinohradském hřbitově.⁷⁹

Rozloučit se s dítětem, které zemřelo ještě před narozením, může být pro některé matky naprosto zásadní. Naše legislativa ovšem donedávna vydání ostatků dítěte pod půl kilogramu nebo mladšího než 22 týdnů od početí neumožňovala. U ostatních mrtvě narozených dětí museli rodiče jasně říct, že dítě chtějí pohřbít, jinak tělo obvykle skončilo ve spalovně na biologický odpad.⁸⁰

Takovýto závěr odporuje pojetí lidského plodu jako součásti těla ženy, neboť není obvyklé a ani ve společnosti žádoucí pohřbívání jiných součástí lidského těla (např. při amputaci) v takovém případě lze předpokládat, že takovéto uvažování nad tím končetinu pohřbívát, je vzácné. Výjimku by mohla tvořit situace, kdy došlo ke smrtelné nehodě, a ostatky zemřelého by byly v důsledku nehody spáleny a zbyly by pouze určité části, v takové situaci je vhodné uvažovat nad pohřbením i takovýchto ostatků.

Každopádně je zde patrné, že v mnohých situacích zákon i společnost lidský plod (nenarozené dítě) vnímají jako člověka a nikoli jako součást těla ženy. Přeci jen je rozdíl, kdy žena přijde o ruku, která je součástí jejího těla, anebo o dítě, které v sobě nosí. I přesto zákon tento fakt nerozlišuje a dle aktuálního právního stavu je lidský plod brán jako součást těla ženy, což mimo jiné vylučuje teorii o nenarozeném dítěti jako subjektu práva.

Lze říci, že z biologického hlediska je z největší části živeno právě z matčina těla, a do určitého svého „věku“ je na matčině těle existenčně závislé, neboť doposud není možné vytvořit uměle stejné prostředí, jako panuje v děloze ženy (i když vzhledem k dostupným informacím tomu nemusí být tak dlouho).⁸¹ Ovšem biologický materiál v podobě spermií nesoucí genetickou informaci od muže nelze považovat za součást těla ženy. Nehledě na

⁷⁹ KOUBOVÁ, Michaela. *Novela zákona o pohřebnictví má rodičům umožnit pohřeb ostatků po potratu* [online]. Zdravotnickýdeník.cz. [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné na <<https://www.zdravotnickýdeník.cz/2015/07/novela-zakona-o-pohrebnictvi-ma-rodicum-umoznit-pohreb-ostatku-po-potratu/>>

⁸⁰ Tamtéž

⁸¹ KARLÍK, Tomáš. *V USA vytvořili umělou dělohu pro předčasně narozené. Úspěšně ji otestovali na jehňatech* [online]. ct24.ceskatelevize.cz. [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné na <<https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2099936-v-usa-vytvorili-umelou-delohu-pro-predcasne-narozene-uspesne-ji-otestovali-na-jehnatech>>.

vytvoření zcela jedinečné DNA nenarozeného dítěte. Z toho důvodu by počaté, ale ještě nenarozené dítě v těle ženy – ať již je v jakémkoli stádiu vývoje – nemělo být vnímáno stejně jako jiná součást těla ženy. Nelze však hovořit ani o samostatné osobě, neboť jak je již výše uvedeno, do určitého vývoje plod není schopný žít odděleně od matky, to však není po celé době jejího těhotenství. Pokud však argumentujeme závislostí nenarozeného dítěte na matce, je otázkou, zda narozené dítě je samostatným jedincem s ohledem na jeho bezbrannost a neschopnost se o sebe postarat ještě značnou dobu po porodu, podobně uvádí i soudce Mularoni ve svém odlišném stanovisku v případě Vo proti Francii.

Zákonodárce by tato fakta měl vzít v úvahu a vytvořit tak třetí variantu, jak nahlížet na počaté, a ještě nenarozené dítě, která by sloužila jako kompromis. Lidský plod by nebyl brán jako součást těla ženy, ale zároveň by nemohl mít všechna práva jako narozený člověk, nebyl by „plnohodnotným“ subjektem práva, ovšem s ohledem na stupeň jeho vývoje (zejména na období, kdy je schopno přežít mimo tělo své matky).

V každém případě by měl být zohledněn i „věk“ nenarozeného dítěte. Je nepochybně velký rozdíl, kdy žena se rozhodne pro interrupci hned zpočátku, např. v třetím týdnu života plodu a kdy interrupci nepodstoupí (ať už z jakéhokoli důvodu) a dítě se rozhodne usmrtit např. v 39. týdnu těhotenství. Jaký je rozdíl, že žena zabije své dítě ihned po porodu, za což může být trestně odpovědná dle skutkové podstaty „vraždy novorozeného dítěte matkou“ a situací, kdy dítě je stále v jejím těle, ovšem dokázalo by žít i mimo něj (35. týden těhotenství⁸²)?

Nesmíme opomíjet ani situace, kdy zásluhou lékařů, speciálních přístrojů a celkové medicíny, je tato hranice posunuta na daleko dřívější dobu, kdy lze předčasně narozené dítě za současného využití medicínských potřeb, zachránit (22. týden těhotenství⁸³). Jakmile však žena takové dítě, které by přežilo mimo tělo matky – ať už za pomoci lékařů či nikoli úmyslně usmrtí ještě ve svém těle, ač se může jednat o minuty, kdy by se dítě narodilo přirozeně a opustilo tak její tělo a stalo se osobou, a tedy požívalo plnohodnotné ochrany jako člověk, žena odpovědná nijak za svůj čin dle aktuální právní úpravy nebude.

⁸² PAŘÍŽEK, A., HONZÍK, T. *Předčasně narozené děti*. [online]. porodnice.cz [cit. 19. ledna 2022]. Dostupné na <<http://www.porodnice.cz/dite-a-z/predcasne-narozene-deti>>.

⁸³ LÉBLOVÁ, Kristina. *Lékaři dnes dokážou zachránit i miminko narozené ve 22. týdnu* [online]. Novinky.cz [cit. 31. března 2022]. Dostupné na <<https://www.novinky.cz/zena/clanek/lekari-dnes-dokazou-zachranit-i-miminko-narozene-ve-22-tydnu-40286460>>.

3.4. Občanský zákoník

Také soukromé právo řeší, kdy se člověk stává osobou, a tedy subjektem práva, neboť jen subjekt práva může mít práva a povinnosti. Český občanský zákoník vychází z tradiční nauky, tedy člověka považuje za biologickou bytost, člena druhu homo sapiens, a právě z tohoto důvodu přiznává status subjektu práv. Etické teorie považují člověka za subjekt přirozených práv již před narozením, ovšem občanský zákoník uznává člověka jako subjektem práva, tedy přiznává mu právní osobnost až okamžikem narození do okamžiku jeho smrti. Lidský život dle občanského zákoníku s přihlédnutím k ústavněprávní a mezinárodněprávní úrovni začíná narozením a po narození je mu přiznána plná právní ochrana.⁸⁴

V soukromoprávní oblasti poskytuje potenciální ochranu především zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a to právní ochranu tzv. nascitura, tedy nenarozeného dítěte, které za předpokladu, že se narodí živé, a vyhovuje-li to jeho zájmům, může být subjektem některých práv a to především majetkových (např. práva dědit). Svým způsobem se jedná o uznání nenarozeného dítěte jako osoby, tedy subjektu práva, ovšem fakticky se jím stane až narozením (za splnění dalších podmínek), nejedná se o faktickou ochranu nenarozeného dítěte před jeho zánikem, nejedná se o ochranu jeho života (neboť to je předmětem regulace veřejnoprávní), což je dalším určitým paradoxem právní úpravy.⁸⁵

3. 5. Zákoník práce

Dále se v soukromém právu setkáváme s ochranou nenarozeného dítěte v rámci zákona č. 262/2006 Sb., pracovního zákoníku. Ochrana je koncipována podobně jako v případě trestního zákoníku – tedy je přímo poskytována těhotné ženě a až jejím prostřednictvím pak nenarozenému dítěti.

Dle ustanovení § 41 zákoníku práce je zaměstnavatel povinen převést zaměstnance na jinou práci, koná-li těhotná zaměstnankyně (...) práci, kterou nesmějí být tyto zaměstnankyně zaměstnávány, nebo která podle lékařského posudku ohrožuje její těhotenství nebo mateřství. V rámci povinností zaměstnavatele je tento povinen (...) informovat těhotnou ženu v případě, že při práci přichází v úvahu expozice rizikovým faktorům poškozujícím plod v těle matky.

⁸⁴ MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117. Praha: Leges, 2013, str. 310, § 23

⁸⁵ Především proto, že soukromé právo zde chrání právo dědit a ač se jedná též o důležité právo, svou hodnotou je však níže než samotné právo na život, které právní řád nenarozenému dítěti nepřiznává.

Dále dle odst. 4 stejného paragrafu je zaměstnavatel povinen těhotným zaměstnankyním (...) přizpůsobovat na pracovišti prostory pro jejich odpočinek.

Shrnutím výše zmíněného zjistíme, že v rámci soukromého práva je nenarozené dítě chráněno občanským zákoníkem – resp. je poskytnuta ochrana jeho majetkovým zájmům za splnění určitých podmínek a pracovním právem, kdy zákonodárce přijal podobný přístup pro ochranu nenarozeného dítěte skrze těhotnou ženu jako v trestním zákoníku. Nenarozené dítě je tak chráněno nepřímou skrze těhotnou ženu, i zde se tedy zákonodárce drží myšlenky, že nenarozené dítě je součástí těla ženy.

V rámci podústavní úpravy bylo zjištěno, že nenarozenému dítěti je poskytnuta právní ochrana už ze samotné existence interrupčního zákona, který značně omezuje autonomii vůle těhotné ženy po 12. týdnu těhotenství. Vzhledem k pojetí nenarozeného dítěte jako součásti těla ženy je chráněno nepřímou právě skrze ni a to prostřednictvím trestního zákoníku a v soukromoprávní oblasti zákoníku práce. Trestní zákoník však nenarozené dítě chrání pouze před útoky třetích osob, nikoli před útokem vlastní matky (takováto ochrana je však vyloučena do 12. týdne těhotenství, tehdy převládá právo těhotné ženy rozhodovat o těhotenství, s ohledem na velmi rané období autorka práce nevnímá rozpor s ústavněprávní ochranou nenarozeného dítěte). Odpovědí na druhou část výzkumné otázky, zda zákony provádí dostatečnou ústavněprávní ochranu nenarozeného dítěte tedy je, že nenarozené dítě je dostatečně chráněno na zákonné úrovni proti útokům třetích osob do 12. týdne svého života, od 12. týdne s ohledem na judikaturu ESLP, resp. odlišná stanoviska v případě Vo proti Francii, lze odlišovat situace, kdy k přerušení těhotenství dojde lékařovou nedbalostí a s ohledem na vývojovou fázi těhotenství a stáří plodu lze usuzovat, že v některých případech by mohlo být nenarozené dítě chráněno i v rámci práva na život. Došlo by tedy ke zvýšení právní ochrany nenarozeného dítěte, než požívá doposud. Pokud se jedná o pokročilejší část těhotenství – tedy zejména kdy nenarozené dítě je schopno přežít mimo tělo ženy, je vhodné uvažovat o zvýšení ochrany poskytované nenarozenému dítěti, a to především před samotnou těhotnou ženou, která se rozhodne usmrtit nenarozené dítě po 12. týdnu těhotenství.

Závěr

Nenarozené dítě je nejen v českém právním řádu, ale i v evropském pojetí (judikatura ESLP) pojato jako součást těla ženy i přesto, že je značně toto pojetí v rozporu s biologickou podstatou samotné existence nenarozeného dítěte. Nenarozené dítě má zcela odlišnou DNA, která nemá obdoby na této planetě, k jeho vzniku bylo zapotřebí nejen biologického materiálu ženy, ale i muže. Od cca 22. týdne těhotenství navíc dokáže nenarozené dítě přežít za pomoci lékařů mimo tělo své matky. Avšak i v tomto období je bráno jako součást těla ženy a není mu přiznáno právo na život ani jiná lidská práva, neboť není člověkem (osobou) a to z důvodu propletenosti a závislosti na matce. Je otázkou, zda je vhodné argumentovat určitou závislostí a propleteností dítěte k matce, neboť ta neustává ani po porodu, ba naopak. Je také nutné se ptát, na kolik je rozhodující prostředí, ve kterém se dítě nachází – zda je toto prostředí natolik významné, aby zapříčinilo rozdíl mezi (ne)přiznáním základních lidských práv, neboť pokud se dítě nachází uvnitř těla matky, nepožívá žádná lidská práva, ovšem kdybychom stejně staré dítě z matčina těla vyňali, jednalo by se o člověka požívajícího ochranu skrze základní lidská práva. Je tento přístup spravedlivý a rovný k (ne)narozeným dětem?

Také Ústavní soud ČR se ve věci nenarozeného dítěte vyjádřil, ovšem zabýval se především jeho ochranou v období porodu, kdy už ho lze považovat za subjekt práva a spadá do pojetí „ochrany práv jiných“ dle čl. 26 Úmluvy o základních právech a biomedicíně, jak i uvádí ESLP ve svých výkladech viz případ A, B, C proti Irsku. V jiných částech těhotenství je nenarozené dítě pouze „hodno ochrany“ dle Listiny základních práv a svobod a je jakousi ústavněprávní hodnotou, která je sice chráněna, ale nedosahuje takové intenzity ochrany jako ochrana základních lidských práv.

Ústavní pořádek České republiky poskytuje nenarozenému dítěti ústavněprávní ochranu, která je pak následně promítnuta do jednotlivých zákonů, které byly v práci uvedeny. Nenarozenému dítěti není přiznáno právo na život (vyjma období porodu), ovšem je ústavněprávní hodnotou, kterou je též nutné chránit. Na zákonné úrovni je nenarozenému dítěti poskytována především nepřímá ochrana skrze těhotnou ženu, což koresponduje s pojetím nenarozeného dítěte jako součástí těla ženy. Absentuje právní ochrana nenarozeného dítěte před samotnou matkou a taktéž v právní úpravě nenalezneme žádná práva domnělého otce k nenarozenému dítěti.

Diplomová práce není zacílena na kritiku interrupčního zákona, neboť autorka práce vnímá interrupční zákon a primární rozhodování ženy o těhotenství jako vhodné vzhledem

k tomu, že právě žena je těhotenstvím, porodem a následně mateřstvím nejvíce zasažena, dochází k zásadní změně jejího dosavadního života. Práce cílí spíše na pozdější období těhotenství, a to především na období, kdy nenarozené dítě dokáže žít i mimo tělo své matky. Takovéto pojetí nenarozeného dítěte jako součásti těla ženy je s ohledem na výše uvedené argumenty absurdní. Neméně vhodné je také poskytnutí vyšší právní ochrany nenarozenému dítěti, které je méně chráněné než narozené dítě jen proto, že se nachází v jiném prostředí (uvnitř těla matky).

S ohledem na nynější situaci ohledně nízké porodnosti a čím dál častějších problémů s početím lze předpokládat, že v blízké budoucnosti bude společnost volat po vyšší ochraně nenarozených dětí (a to možná i do 12. týdne života nenarozeného dítěte). A právě i z těchto důvodů by právo nemělo reagovat pouze ex post. Zákonodárce by měl tuto situaci vnímat prozřetelně a reflektovat ji v budoucí právní úpravě.

Abstrakt

Diplomová práce pojednává o problematice nenarozeného dítěte, které je považováno za součást těla ženy. Cílem práce je zjistit, zda je nenarozenému dítěti přiznána ústavněprávní ochrana a pokud ano, zda je poté reflektována v zákonné úpravě a v judikatuře soudů. Práce je dělena na tři kapitoly: ve své právní kapitole popisuje teoretické přístupy k pojetí života nenarozeného dítěte. Ve druhé kapitole se věnuje, zda a jak je řešena ústavněprávní ochrana nenarozeného dítěte. Ve třetí, poslední kapitole, uvádí a hodnotí zákonnou úpravu ochrany nenarozeného dítěte. V hledání odpovědi na výzkumné otázky autorka dochází k závěru, že v ČR nedochází ke střetu dvou základních lidských práv – tedy práva nenarozeného dítěte na život a těhotné ženy na soukromí, neboť na ústavněprávní úrovni ČR ani mezinárodní není nenarozenému dítěti přiznáno právo na život. Ovšem ani tak nenarozené dítě není bez právní ochrany, protože jak konstatoval ÚS ČR, je jakousi ústavněprávní hodnotou. Autorka práce dospěla k závěru, že v závislosti na postupném vývoji nenarozeného dítěte v těhotenství je vhodné tento vývoj promítnout i do právních předpisů v podobě postupně zvýšené právní ochrany nenarozeného dítěte s ohledem na jeho vývoj. Autorka v práci argumentuje, že je vhodné opustit myšlenku pojetí nenarozeného dítěte jako součásti těla ženy.

Summary

Presented thesis is dealing with the legal issues of an unborn child which is considered as being a part of woman's body. The main aim of the thesis is to investigate whether an unborn child falls under the constitutional protection and if so, how this fact is reflected in the legal regulation and caselaw. The work is divided into three chapters: The first chapter is dealing with theoretical approaches to the life of an unborn child; the second chapter is dedicated to the constitutional protection of an unborn child, and the third chapter is about the analytical assessment of the legal regulation related to an unborn child. In search of the answer to the research questions, the author of this thesis revealed that there is no clash of two basic human rights in the Czech Republic – the right of an unborn child to live and the right of a pregnant woman to privacy – because as decided by the Constitutional Court of the Czech Republic: it is sort of a constitutional value. The author of the thesis concludes, that due to the gradual development of the unborn child during the pregnancy it is welcome to reflect on this gradual development into the legal regulation in the form of gradually increasing legal protection of an unborn child. The author provides many arguments why it would be appropriate to depart from the idea that an unborn child is a part of a woman's body.

Seznam klíčových slov

nenarozené dítě, právo na život, interrupce, právo na soukromí, plod jako součást těla ženy, ústavněprávní hodnota, Vo proti Francii

Key words

unborn child, interruption, Vo versus France, constitutional value, right of a pregnant woman to privacy, right of an unborn child to live

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- BAHOUNEK T., FUKASOVÁ D. a kol. *Čtyři pohledy na interrupci*, 1. vydání, Praha: Keypublishing, 2007, 105 stran
- HÁJEK Z., ČECH E., MARŠÁL K. a kol. *Porodnictví*, 3. vydání, Praha: GRADA Publishing a. s., 2014, 3743 stran
- MUNZAROVÁ, M. *Zdravotnická etika od A do Z*, 2. vydání, Praha: Vydavatelství Grada Publishing, a. s., 2005, 156 stran
- ROZTOČIL, Aleš. a kol. *Moderní porodnictví*, 2. vydání. Praha: Vydavatelství Grada Publishing, a. s., 2017, 656 stran
- VÁCHA, Marek. *Základy moderní lékařské etiky*, 1. vydání. Praha: Portál, 2012, 304 stran
- ZOUBEK, Vladimír. *Lidská práva – globalizace – bezpečnost*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 510 stran

Odborný časopis

- ANNAN, J. J. K.; a kol.: Biochemical Pregnancy During Assisted Conception: A Little Bit Pregnant *Journal of Clinical medicine Research*, roč. 5, č. 4 (2013)
- HÁJEK, Michal. Několik poznámek k případu Vo proti Francii. *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. 18, č. 2 (2010), str. 194-200

Judikatura

- Nález Ústavního soudu České republiky, ze dne 11. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14
- Nález Ústavního soudu Slovenské republiky, ze dne 4. prosince 2007, sp. zn. Pl. ÚS 12/01
- Rozhodnutí ESLP ve věci Boso proti Itálii ze dne 5. září 2002, stížnost č. 50490/99
- Rozhodnutí ESLP ve věci Dubská a Krejzová, ze dne 15. listopadu 2016, stížnost č. 28859/11 a 28473/12
- Rozhodnutí ESLP ve věci Evans proti Spojenému království ze dne 10. dubna 2007, § 77
- Rozhodnutí ESLP ve věci Pretty proti Spojenému království, ze dne 29. dubna 2002, č. 2346/02
- Rozhodnutí ESLP ve věci R. H. proti Norsku ze dne 19. května 1992, stížnost č. 17004/90
- Rozhodnutí ESLP ve věci Vo proti Francii, rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 8. července 2005, rozhodnutí č. 53924/00
- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci, ze dne 31. srpna 2005, sp. zn. 5 To 81/2005

Komentáře

KLÍMA, K. a kol, Komentář k Ústavě a Listině, 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1441

MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117. Praha: Leges, 2013, 720 stran

ŠÁMAL, P. a kol, Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1459

WAGNEROVÁ, E.; ŠIMÍČEK, V.; LANGÁŠEK, T.; POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2012, s. 931

Právní předpisy

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práva a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině a dodatkový protokol k této Úmluvě o transplantacích a zákazu klonování, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví, ve znění pozdějších předpisů

Sborník

RAYMOND LEO kardinál BURKE. Evangelium života a nová evangelizace. In Bios, M. Kratochvíl (eds.) *Sborník příspěvků Nejmenší z nás*. Ostrava: Bios – společnost pro bioetiku, 2016, s. 35-51

KOSINKA, J. P., Nároky na náhradu škody v kontextu u kultury smrti, In Bios, M. Kratochvíl (eds.) *Sborník příspěvků Nejmenší z nás*. Ostrava: Bios – společnost pro bioetiku, 2017, str. 78-93

KRATOCHVÍL, M., Text návrhu na zrušení zákona o umělém přerušení těhotenství. In Bios, M. Kratochvíl (eds.) *Sborník příspěvků Nejmenší z nás*. Ostrava: Bios – společnost pro bioetiku, 2015, s. 15-35

Internetové odkazy

BAROCHOVÁ, Petra. *Při potratu musí lékaři dávat plodu anestezii. Vědci zákon Utahu kritizují.* [online]. idnes.cz. [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné na <https://www.idnes.cz/onadnes/zdravi/potrat-anestezie-plod-utah.A160530_091602_zdravi_pet>.

BAUMANOVÁ, Tereza. *Polští poslanci zamítli přísný potratový zákon. Interrupce měl trestat vězením.* [online]. ct24.ceskatelevize.cz. [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné na <<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3408918-polsti-poslanci-zamitli-prisny-potratovy-zakon-interruptce-mel-trestat-vezenim>>.

HACH, Petr. *Dostupné poznatky o počátku lidského života* [online]. christnet.eu, 13. prosince 2000 [cit. 21. září 2021]. Dostupné na <http://www.christnet.eu/clanky/1426/dostupne_poznatky_o_pocatku_lidskeho_zivota.url>

KARLÍK, Tomáš. *V USA vytvořili umělou dělohu pro předčasně narozené. Úspěšně ji otestovali na jehňatech* [online]. ct24.ceskatelevize.cz. [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné na <<https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2099936-v-usa-vytvorili-umelou-delohu-pro-predcasne-narozene-uspesne-ji-otestovali-na-jehnatech>>.

KOUBOVÁ, Michaela. *Novela zákona o pohřebnictví má rodičům umožnit pohřeb ostatků po potratu* [online]. Zdravotnickýdeník.cz. [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné na <<https://www.zdravotnickýdeník.cz/2015/07/novela-zakona-o-pohrebnictvi-ma-rodicum-umoznit-pohreb-ostatku-po-potratu/>>

KRATOCHVÍL, Martin. *Třetí mrtvá rodička. Polský potratový zákon dál zabíjí, po ženě zůstaly tři děti* [online]. Deník.cz [cit. 21. února 2022]. Dostupné na <<https://www.denik.cz/staty-eu/polsko-potrat-zakon-smrt.html>>

LEBL, Jan. *Růst a zrání dítěte.* [online]. fnmotol.cz, [cit. 11. listopadu 2021]. Dostupné na <<http://www.fnmotol.cz/kliniky-a-oddeleni/cast-pro-deti/pediatricka-klinika-uk-2-1f-a-fn-motol/pro-pacienty/informace-pro-pacienty/rust-a-zrani-ditete/>>.

LÉBLOVÁ, Kristina. *Lékaři dnes dokážou zachránit i miminko narozené ve 22. týdnu* [online]. Novinky.cz [cit. 31. března 2022]. Dostupné na <<https://www.novinky.cz/zena/clanek/lekari-dnes-dokazou-zachranit-i-miminko-narozene-ve-22-tydnu-40286460>>.

MEČÍŘOVÁ, Lucie. *Co se počítá do náhradní doby pojištění v rámci nároku na důchod?* [online]. Finance.cz [cit. 31. března 2022]. Dostupné na <https://www.finance.cz/519065-nahradni-doba-pojisteni/?_fid=7w0j#survey-place>.

MINÁRIK, Pavol. *Polsko zavede registr těhotných, má bránit pokoutním potratům* [online]. Novinky.cz [cit. 21. února 2022]. Dostupné na <<https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/clanek/polsko-zavede-registr-tehotnych-ma-branit-pokoutnim-potratum-40380104>>

Nedoklubko, *Předčasný porod* [online] nedoklubko.cz, 21. března 2017. [cit. 11. listopadu 2021]. Dostupné na <<https://www.nedoklubko.cz/predcasny-porod/>>

PAŘÍŽEK, A., HONZÍK, T. *Předčasně narozené děti*. [online]. porodnice.cz [cit. 19. ledna 2022]. Dostupné na <<http://www.porodnice.cz/dite-a-z/predcasne-narozene-deti>>.

ŘÍHOVÁ, Karin. *Zamyšlení nad ochranou lidského plodu v trestním právu* [online]. pravni prostor.cz, 24. října 2018 [cit. 11. listopadu 2021]. Dostupné na <<https://www.pravni-prostor.cz/clanky/ustavni-pravo/zamysleni-nad-ochranou-lidskeho-plodu-v-trestnim-pravu>>.

VALC, Jakub. *Asistovaná reprodukce a její vliv na právní status (nad)počatého embrya či dospívajícího dítěte* [online]. Právni prostor.cz. [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné na <<https://www.pravni-prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/asistovana-reprodukce-a-jeji-vliv-na-pravni-status-nad-pocateho-embrya-ci-dospivajiciho-ditete>>

WHO. *Příručka k Mezinárodní statistické klasifikaci nemocí a přidružených zdravotních problémů*. [online] Příručka. 20. května 2020 [cit. 11. listopadu 2021]. Dostupné na <<https://www.uzis.cz/res/f/008277/mkn-10-instrukcni-prirucka-20200101.pdf>>.

ZÁHUMENSKÝ, Jozef. *Potermínové těhotenství – přenášení* [online]. porodnice.cz. [cit. 11. listopadu 2021]. Dostupné na <[http://www.porodnice.cz/clanky/potermínove-tehotenstvi-prenaseni](http://www.porodnice.cz/clanky/potermिनove-tehotenstvi-prenaseni)>.